

١. پيشه‌کى

پيشمه‌رگه‌يىن ئىكەتى نيشتمانى كوردستان ١٩٧٦-١٩٧٨ ل ده‌قەرا به‌هدىنان، ئىك ژ باه‌تەين گرنه‌گه ژ به‌ركو كارتىكرنا خو لسه‌ر په‌يوه‌ندىين پارتان ل كوردستانى كرىه، بوويه ئەگەر شه‌پەين خويناوى په‌يدا ببن. بۆ ماوى چەند سالا ئەف شه‌ره به‌رده‌وام دبن و وشه‌پەين ل به‌هدىنان چەندىن جارا ل ده‌قەرىن دى يىن كوردستانى دناقبه‌را هەردوو پارتان په‌يدا دبىت و دبىته ئەگەر به‌ره‌يىن هەقدژ به‌ينه دامه‌زاندن. ئىكەم شه‌پەين پارتى و ئىكەتى ل ده‌قەرا به‌هدىنان ل خزيرانا ١٩٧٦ روويدايه، ئەف شه‌ره بۆ ماوى دوو سالان ل ده‌قەرى به‌رده‌وام دبىت، هەچەندە دقئ ماوه‌ييدا هەولەندىن پىكها‌تتا دناقبه‌را سه‌ركردىن پارتى هەبوو، به‌لى سه‌ركه‌فتن نه‌ ئىنا و ب شه‌پەين هەكارى خزيرانا ١٩٧٨ دوماهيك ب شه‌پەين هەردوو پارتان ل به‌هدىنان ده‌يته دانان. لقيره جه‌ئ پرسىارى يه ئەرى هەولەندىن هەردوو پارتان چ بوون كو شه‌ر روى نەدەن و ئەگەرى روويدانا وان شه‌را چ بوون؟

١.٢ گرنه‌گيا باه‌تى

گرنه‌گيا فه‌كولىنى ئەوه كو هاتتا پيشمه‌رگه‌يىن ئىكەتى بۆ به‌هدىنان يا گرنه‌گه، ب تايبه‌ت ئىكەم مه‌فره‌زه‌يا وان ئەوا ب سه‌ركردايه‌تيا ئىبراهيم عه‌زۆ گه‌رگه‌رى ل خزيرانا ١٩٧٦، كو پترىا وان به‌هدىنى بوون و دياركرنا چاره‌نقىسى وان و هه‌روه‌سا هاتتا هه‌وه‌يا ژ نابقبرنى ئەوا ئىكەتى پى نائف كرى، كو ل شه‌پەين هەكارى خزيرانا ١٩٧٨ هاتيه ژ نابقبرن.

١.٣ ئارمانجا فه‌كولىنى

سه‌ره‌راى گرنه‌گيا باه‌تى پيشمه‌رگه‌يىن ئىكەتى نيشتمانى كوردستان ل به‌هدىنان، به‌لى كىم فه‌كولىنىن ئەكادىمى ل سه‌ر هاتينه نقىسىن، ژ به‌ر هندى يا گرنه‌گه فه‌كولىنه‌كا ئەكادىمى ل سه‌ر به‌يته نقىسىن ژ بۆ ديار كرنا پۆلى وان يى گرنه‌گ ل هه‌لگىرسانا شوره‌شا گولانى.

١.٤ رىبازا فه‌كولىنى

دئەفى فه‌كولىنىدا رىبازا خواندنه‌كا ميژووى و شروه‌فه‌كارى يا هاتيه كرن. بشيوه‌يه‌كى ميژووى باه‌ت هاتيه پوونكرن و دگه‌ل شروه‌فه‌كرنا ئەو روويدانىن تيدا هاتيه ئەنجامدان.

١.٥ پلانا فه‌كولىنى

ئەف فه‌كولىنه ژ ديار كرنا هاتتا مه‌فره‌زه‌يىن ئىكەتى بۆ به‌هدىنان و كارتىكرنا وى چەندى ل سه‌ر په‌يوه‌ندىين پارتى و ئىكەتى و هه‌روه‌سا ديار كرنا شه‌پەين هەكارى دگه‌ل ئەگەر و ئەنجامىن وى.

٦.١ ژىده‌رىن فه‌كولىنى

بمه‌رما ئەنجامدان ئەف فه‌كولىنى پشتبه‌ستن لسه‌ر رىژه‌يه‌كا ژىده‌رىن جوراوجور هاتيه كرن، ژوان په‌رتوك و بىره‌وه‌رىن كه‌سانىن پشكدار بووين ژ به‌شه‌ك ژ ئەوان روويدانان. وه‌ك په‌رتوكىن نه‌وشىروان مسته‌فا ئەمىن بىروه‌رى بى، وى و دگه‌ل په‌رتوكه‌كا تايبه‌ت لسه‌ر شه‌پەين هەكارى، و هه‌روه‌سا په‌رتوكا كاروانى ٣٨ شو‌رشگىره‌كه يا دانه‌رى وى بلند شالى، بشيوه‌كى باش مفا ژى هاتيه وه‌رگرتن چونكى پترىيا وان كه‌سانىن نه‌ماينه ژيانى وى دبىتینه و چاڤىكه‌فتن پى كرىنه، لى ژ به‌ر كو چ فه‌كولىنىن زانستى يىن تايبه‌ت لسه‌ر قى باه‌تى نه‌هاتينه نقىسىن، فه‌كوله‌ر ناچار بويه چاڤىكه‌فتن دگه‌ل به‌شدار بوويىن وان روويدانا بوويه ژىده‌ره‌كى سه‌ره‌كى بۆ نقىسىنا فه‌كولىنى.

٢. مه‌فره‌زه‌يا ئىبراهيم عه‌زۆ 1976: بزوتنه‌وه‌يا رزگاربخوازا كوردستانا عىراقى پشتى سالا ١٩٧٥ دكه‌ڤته د قوناغه‌كا زۆر جياوازا، چونكى پيشتر پارتى ديموكراتى كوردستان بۆ ماوه‌يا سىه سالا رابه‌رايه‌تيا بزوتنه‌وه‌يا رزگاربخوازا كوردى دكر. به‌لى پشتى نسكوىا شوره‌شا ئىلوى كومه‌له‌ك ژ پارتىن سىاسى باشوورى كوردستانى بشيوه‌يه‌كى فه‌رمى ب ناقىن جياواز پارتىن خو راگه‌هاندن، ب جوره‌كى فره‌ حزبى هاته په‌يره‌و كرن(محمد ولى، ٢٠٢١، ٣٨). ب ئاماده‌بوونا هه‌ر ئىك ژ له‌ جه‌لال تاله‌بانى، نه‌وشىروان مسته‌فا، فوئاد مه‌سووم، كمال فوئاد، عادل موواد و عه‌بدولرەزاق فه‌لى پشتى ئىكەتى نيشتمانى كوردستان ل ٢٢ى گولانا ١٩٧٥٠ ئىكەم به‌يانناما خو ل باژىرى ديمه‌شقى ئاماده‌كرى، ل ١ى خزيرانى به‌يانا ب ناقى (الاتحاد الوطنى الكردستانى لمانا؟- ئىكەتى نيشتمانى كوردستان بوچى؟)^(١) ل ئەروپا به‌لاڤ كرن، و ل رادىويا ديمه‌شقى هاته خاندن. داخاز ژ كوردان و عىراقىيان كرن هه‌ركه‌سى بڤىت پشكدارىن د شوره‌شا نوى(شوره‌شا گولانى) د بكه‌ت، دشىت به‌يته ديمه‌شقى و به‌يته د رىزىن ئىكەتى دا(چاڤىكه‌فتن دگه‌ل: شه‌هبان، دهوك، ١٦ى نىسانا ٢٠٢٤). پارتى ديموكراتى كوردستان ژلايى خو نىگه‌ران دبىت لسه‌ر به‌لاڤ كرنا قى به‌ياننامى نه‌وشىروان مسته‌فا دبىژىت: "پارتى نىگه‌ران بوو ژ به‌ر كو وان وه‌سا ديار كر بوو كو ئىكەتى ده‌ياننامى به‌لاڤكرىه پارتى دوژمنى سه‌ره‌كى يى ئىكەتى و كوردايه(ئەمىن،

١٩٩٧، ٧١). به لای ب دروستی پارتی مام جه لال گونه هبارکریه بۆ ب کار ئینانا پارتی بۆ به رژه و نندین خو، چونکی مام جه لال بریکا نه نامه تیا خو د پارتی دا ل ولاتین شامی بکار ئینا بۆ دامه زراندا پارتی کا نۆی، ل جهی مام جه لال کارکریا بۆ نۆی ریکخستن و دامه زراندا پارتی ب پارتی کا دی داخاز ژ کوردان دکهت شوره شهکا نۆی نه جام بدن (چاڤیکه فتن دگل: رۆژ به یانی، ههولیر، ٦ ته باخا ٢٠٢٣). ژ لایه کئی دی نهف ناوکویییه دناڤ ریزین کادر و سیاسی بین ههردوو لایان قوولتر لی دهین ژ سه رکردین وان ل ناڤخو و دهرفه ی ولاتی دا، بۆ نمونه ئیکه تی پارتی و مه لا مسته فا تاوانبار دکرن، کو کهسانین نه مریکانه و پارتی کا عه شائیری و نه زانن بۆ ریفه برنا شوره شی (شهریف، ٢٠١٨، ١٤١)، بهری دامه زراندا ئیکه تی ی ژ سالا ١٩٦٤ ههستیاری دناڤه را سه رکردایه تیا پارتی و جه لالیته کهفن (مه کته با سیاسی پارتی) هه بوو، گه هشتبوو ناوکوی و پینکادانین له شکه ری دناڤه را ههردوو لایان دا، ژ به رهندهی هه ر ژ دامه زراندا وی نهف ناوکویییه کیر تر لی هات، ژ به رکو پارتی هه ر خو رابه ر و سه رکرده دزانی. ل دهف وان په سهند نه بوو هیچ پارتین دی مه فرزه هه بن ب تاییه ت ل دهفرا به هدینان ب هه رینچ قه زاین خو قه ژوان دهوک، ئامیدی، زاخو، شیخان و ئاکری (چاڤیکه فتن دگل: نه سه سه رد، سلیمانی، ١٥ شو با تا ٢٠٢٢). ژ به رکو نه گه ر شوره شا ئیلونی دا دهفرا سوران گرنگی یا ستراتیژی هه بیت ژ به ر سه ر سنوری ئیران-عیراقه، چونکی پشتگیریا شوره شی ژ ئیرانی بوو. به لی د شوره شا نۆی (شوره شا گولانی) دا هه قسه نگی هاته گوهارتن، ژ به رکو پشتگیریا شوره شی حکومه تا سوریا بوو، ولاتی تورکیا جو ره بیده نگیه که لسه ر بزاقین کوردان هه بوو و دهفرا به هدینان دکه فته سه ر سنوری وان و ولاتان گرنگی خو پتر هه بوو (چاڤیکه فتن دگل: نه سه سه رد، سلیمانی، ١٥ شو با تا ٢٠٢٤؛ چاڤیکه فتن دگل: صالح، دهوک، ١ ئادا را ٢٠٢٢). نه نامین ئیکه تی ل دۆر قی چه ندی دبیزین، هه له یا ئیکه تی د قی ده می دا نه بوو وان چ جارا هزر نه دکر دی پارتی جاره کا دی هیته دامه زرانن قه، چونکی ئیکه تی خاندین قوول لسه ر پارتی ژ لایی جفاکی و سیاسی و میژووی نه کربوون، ئیک راست پارتی کا نۆی پینکینان و دئیک دم دا ههردوو هاتنه د گوره پانی دا. نه ف بۆ نه گه ر ناوکویا سیاسی و ئایدولوژی په یدا ببیت (چاڤیکه فتن دگل: مه لا به ختیار، سلیمانی، ١٥ شو با تا ٢٠٢٢). ئیکه تی هزر نه دکر دی پارتی د وهخته کئی کورت ل دهفرا به هدینان دا ریکخستنا نۆی که ن و مه فرزه دامه زرین و کونترۆلی لسه ر دهفرا که ن، ژ به رهندهی گیرو دبن د فریکرنا مه فرزه بۆ دهفرا، د وی ده مییدا مژوولی ریکخستنا بوون ل دهفرا سوران، ل وی دهفرا ب هیز که تیبوون و ئیکه تی ژ لایی ماددی و چه کی قه گه له ک یا به یز بوو، چونکی ولاتین سوریا و لیبیا پشتگیریا وی دکرن. ب قی چه ندی نه گه ر ئیکه تی به ری پارتی هاتبا د دهفرا دا چیدبیت پارتی نه شیا با ئیکه تی ده ریخت (چاڤیکه فتن دگل: صالح، دهوک، ١ ئادا را ٢٠٢٢).

حکومه تا سوریا د وی ده مییدا پشتگیریا ئیکه تی دکرن، به لی پتر پشتگیریه کا وره یی بوو، ژ لایی مادی پشتگیریا وی ژ لایی لیبیا بوو، کو نه ف ههردوو ولاته دژی حکومه تا عیراقی بوون ل وی سه رده می. حکومه تا سوریا لدوماهییا ١٩٧٥ دوو خولین سه ربازی بۆ نه فسه رین له شکه ری بیت دریزین پیشمه رگه بین ئیکه تی دا ب سه ره رشتیا ریفه ت نه سه د به رپرستی هیزین زیره قانی یا کوماری سوریا خولا ئیکه ب ناڤی (سرایا الدفاع- سوپایی به رگری)، ویا دووی خوله کا دی بناڤی هیزین بریسی یا فلسطینی کو بۆ سه ربازین کورد و فلسطینی هاتبوو قه کرن (چاڤیکه فتن دگل: چه له بی، برینا تیله فونی، ١٨ شو با تا ٢٠٢٥). لدویفا دهرچووین نه فان خولان مه شقا له شکه ری ب پیشمه رگه بین ئیکه تی ل خولا ل فیرکاری یا له شکه ری و سیاسی کو سه ر ب هیزا بریسی یا سوری (قوة الصاعقه السوریة) کرن، کو ل ژیر سه ره رشتیا (التجمع الوطنی العراقی، نه نجمه نی نیشیمانی یا عیراقی) بوو و نه ف خوله ل هافینگه ها ته ل نیزیک دیمه شقی هاته قه کرن، دهرچووین نه فنی خولی بوونه پیشمه رگه. د مه فرزه زه یا دهیته ئاماده کرن بۆ هنارتنا وان بۆ دهفرا به هدینان. سه رکردایه تیا ئیکه تی ل هیقییا دوماهییا هاتنا قی خولی و هاتنا چه کی ژ لیبیادا، کو دا وی ئیکه م مه فرزه یا خو فریکه نه به هدینان، ژ به ر کو سنوری وی دهفرا یی گرنگ بوو ژ بۆ هه لگیرسانا شوره شی. هوسا پشتی چه ک گه هشتی کو پینک دهاتن ژ چوار کوه هین چه کی و سه د و پینجی کلاشینکوف دگل دا بوون، کو وی ده می پیشمه رگه یا دگوتنی ته نگا قوت (چاڤیکه فتن دگل: شه هباز، دهوک، ١٦ نیسانا ٢٠٢٤). هه رچاوا بیت ل دوماهییا مه ها نیسانن ل باژیری قامشلو دکومبونه کا نه یینی دا دگل (نه وشیروان مسته فا، عادل موراد، عه بدولره زاق فه یلی، ئیبراهیم عه زۆ گه رگه ری، حوسین بابه شیخ و مام بوزی میرانی) بریار دان مه فرزه یه کا پیشمه رگه یا فریکه نه دهفرا به هدینان، به لی ژ پیش نه جامدانا قی کریاری مام جه لال دوو پیشمه رگه بین دهفرا به هدینان ژوان عزه ت ئیسماعیل شه نگالی و سولا قا توما شه معون کو نه ف که سه خه لکی گوندی دیره شیش یا دهفرا سنیدا بوو، هنارته دهفرا گوویا، ژ بۆ دروستکرنا ئاسانکاریان دگل پیشمه رگه و کادرین پارتی بین که فن. به لی خه لکی دهفرا گوویا ههردوو کا دگرن و دبه نه دهف ئه بو عه نته ری کو ئیک ژ به رپرستین قیادا موه قه ت^(٣)، یا پارتی بوو و ناڤبری د بیژیه

وان دى ئەف جاره هوه ئازاد كەين بەلى هين جاره كادى بهين ئازاد نابن. پشتى مام جلال كومبون ب وان پيشمه رگه بين هلبژارتين بو فى مهفره زه بى كرى و پشتى مهترسييت فى گهشتى ب وان، شروقه كرين مهفره زه ئاماده كر لژير ناڤى (تيا بانگه شهيا چه كدارى) يا پر چه ككرى ژ كلاشينكوف و ده مانجه و نارنجوك و ئاربيجي يا (شالى، ۲۰۲۱، ۶۳-۶۸)، دگه ل ژماره كا زور ژ به يانناما ئىكى يا ئىكه تى و كومه كا نامه بيان بو كه قنه جه لالين (مه كته ب سياسى بين كه قن) ده قه را به هدينان دگه ل خو برن ژ قامشلو ده ركه تن به ره ف ده قه رى قه چون. هه ژييه ديار بكه ين كو ئو و پيشمه رگه بين هاتينه هلبژارتن ژلاي سهر كرده تى قه ژمارا وان چل و دوو كه س بوون. بهلى پشتى كومبون دوماه بى عومر بوتانى ئىك ژوان پيشمه رگه يا بوو رازى نه بوو بچيت، ههروه سا كه سه كى دى ل نيزيك سنورى عيراقى ب ناڤى نافع به روشكى نه خوش دكه قيت و دزفريته ديمه شقى هوسا د مينن سيه و نه ه كه س^(۴) (چاڤي كه قن دگه ل: شه هباز، دهوك ، ۱۶ى نيسانا ۲۰۲۴).

ئەف مهفره زه يا كو پترىيا وان خه لكى به هدينان ويا پر چه ك كرى، د ريكا سوريا بو بو باژيرى سلوبى ل ولاتى توركي و پاشى بو چيايى جودى تا گه هشتينه سهر سنورى توركي-عيراق (چاڤي كه قن دگه ل: صالح، دهوك ، ۱ى ئادارا ۲۰۲۲). كو ل ۱ى خزيرانيا ۱۹۷۶ دگه هنه سنورى ده قه را زاخو، ئيبراهيم عه زو كومبونك ب پيشمه رگه و كادرين مهفره زى كرن و دبى ژيته وان: "پيشينيا روويدانا كيشه يا دگه ل قيادا موه قه ت بكه ن و پيشينيا هندى ژى بكه ن كو بگه هيه پيكادانين خوينوى، ژبو هندى ب ئاگه ه بن". ب هه رحال بيت مهفره زه دگوندى سهناتى را ل ده قه را سنديا دهينه ده قه را به هدينان، و دڤى قوناغى دا سولا قه توما شه معون رينيشاندرى وان بوو وهك هاتيه ديار كرن خه لكى ده قه را ناڤيرى يه، پلان و هسا بوو پشتى گوندى سهناتى بچه گوندى قه سروكى لى ژپيش بچه نيزيكى گوندى پڤڤى بوو سولا قا بچيته گه شتا قه ديتنى ده مى ژ قه سروكى دزفريت پلان دهيته گوهارتن بو گوندن پيلا و نه قله هى (شالى، ۲۰۲۱، ۷۰-۷۱). د چ ژيده ران دا ديار نه كرىه، نه گه رى گوهرينا پلانى چ بوو، بهلى چيدبىت ده مى سولا قه چويه گوندى قه سروكى، مهفره زه يا هه ميد شه ريف سندي ديتبىت يان دنگو باسين وى زانبيت. ئەف چه نده د ژيده ران دا ديار نه كرىه، ژبه ركو ئىكه تى نه قيت ژ زارده قى وى بيت كو مهفره زه بين پارتى به رى وان هاتبوونه ده قه رى.

ئىكه تى سى مه به ست هه بوون بو فريكرنا فى مهفره زى يائىكى: ژبو راگه هاندنا شوره شه كا نوى، مه به ست ژى ئىكه تى ده ست ب شوره شى بكه ت به رى پارتى. دوو دروست كرنا پىكه گه گریدانه كى دناڤه را وان وخه لكى گوندن ده قه را به هدينان. يا سى ويا گرنگ ئەف هه ردوو خالين ئىكى و دووى ببه ئاماده كارى بو هاتنا گه را دووى يا مهفره زه بين ئىكه تى بو ده قه را به هدينان. دپلانا ده ستپىكى دا بريار دابوون مهفره زه بى دابه ش بكه نه سهر چوار ده قه رين جودا جودا، بهلى پيشمه رگه يا ئەف پلانه نه دزانين بتنى ئيبراهيم عه زوى دزاني، هوسا ل نيزيك كه لا شابانينى ل گوندى به هينه يا ده قه را گوليا، پلان بو پيشمه رگه يا هاته ئاشكه را كرن، كو پىك ده ات ژ مهفره زه يا ئاميدى يا نه ه كه سى عزه ت ئىسماعيل شهنگالى دبىته به رپرسى له شكه رى و وهك جيگرى فه رمانده يا مهفره زه سا سيه و نه هه زه س كه سى و عه بدولرهمان هه سه ن شهنگالى وهك به رپرسى سياسى بى مهفره زه بى، مهفره زه يا زاخو ژ نه ه كه سا پىك ده ات. عه بدولجه بار عه بدولغه نى سندي دبىته به رپرسى له شكه رى و به رپرسى سياسى فه يسه ل كاشان هه يدەر بوو. ئەف ده سته يه ل فى ده قه رى ژوان جودا دبن و دمینه ده قه را زاخو. هه ژى گوتننه ديار بكه ين كو هه ر مهفره زه يه كى هه فت سه د دينارى عيراقى دگه لدا بوون. مهفره زه يا دهوك كو بىست كه س بوون دمینه ده قه را دوسكيان ب به رپرساتيا سياسى بو قاسم موحه مه د على خانه قينى بوو و عومر ئيبراهيم ره شيد ميرانى وهك به رپرسى له شكه رى بوو، مهفره زه چوارى يا يا ناڤه ندى بوو ب به رپرسايه تيا ئيبراهيم عه زو، كو سه رپه رشتى ل سه ر هه رسى مهفره زه بين دى دكرن (رپورتا سكرتيرى گشتى ئىكه تى، ته مموزى ۱۹۷۸، له ئه رشيفى بنكه ي ژين؛ چاڤي كه قن دگه ل: شه هباز، دهوك ، ۱۶ى نيسانا ۲۰۲۴).

هه ر ل ده ستپىكا مه ها خزيرانى هه رسى مهفره زين دوماه بى به ره ف ده قه را گوليا دچن و دگه هنه رپوبارى خابيرى، دگه هنه داڤه رستا كوركا. ده مى هه ولدانا ده ربازبوونى دكه ن بو لايى دى بى ئاڤى، كو ل ده قه را به رواريا مهفره زه يه كا پارتى ب سه ر كرده يه تيا سه يد هه سه ن زاخوى و مسته فا مزيرى وان دبين، ژبه ر كو ده مى شه فى بوو وان نه ديتن كيينه، پشتى كه فتنه دان ستاندى ئىك و دو نياسين ژبو فى دان ستاندى مهفره زه يا ئىكه تى ئەحمه د محمه د زاخوى بى ناسار ب ئەحمه د كه شخه چى ده رباز دبىت لايى به رواريا. بهلى هه ردوو مهفره زه نه گه هشتنه چ ئەنجامان، ژبه ركو مهفره زه پارتى داخاز ژوان كر بچه دگه لدا و دبىته ئىك هه زه له شكه رى، بهلى ئيبراهيم عه زو رازى نه بوو وگوته وان "كهنگى سه ر كرده يه تيا پارتا مه و يا هه وه رىكه قن كرن و بوونه ئىك، هنگى ئەم دى بينه ئىك، و ئىك بوونا مه نه شولا من و ته يه" (مزورى، ۲۰۲۲، ۷۴؛ چاڤي كه قن دگه ل: شه هباز، دهوك ، ۱۶ى نيسانا ۲۰۲۴). هوسا ناچار دبن به ره ف گوندى غولديا بچن و ب چوپين

ترومبیلین باره لگر دهر بازی گوندی دوکهری یا دهقرا دوسکیا ببن. لقره بریار دان مهفرزهیا نامیدی بهرهف وی قهزایی قه بچیت و مهفرزه دوهوک یا نافهندی ل گوندین دوسکیا مان (شالی، ۲۰۲۱، ۷۶). لقره ئیبراهیم عهزؤ نامهیین مام جهلال بریکا جهلیل عهبدال شالی بؤ دهستی دکتورئ پزیشکی یی نه خوشخانا مانگیشکی ئه دیب موحهمد علی فریکر کو ئه ندامی کومه لا مارکسی لینینی بوو و بریکا وی نامه گه هشتنه دهستی، چهند که قنه جهلالی و ئه ندامین کومه لی ژوان صه دیق علی نامیدی و حه سهن نیعمهت دوسکی و مسته فا باجلوری. مام جهلال دقان نامه یان دا پرسیارا بارودوخین ریکخستنا ئیکه تیئ ل دهقهری دکهت و دنگ و باسین که قنه جهلالیا بزانتیت کا کی بهرده وامه و ل دوماهیئ داخاز ژیکرن د بهرده وامبن ل سه ر کاری خو یی ریکخستنی و داخازا بهرسف دانا نامی کربوو، بهلی ژبه ر بارودوخین وی دهمی پیشمه رگه و کادرین مهفرزه که تیئ تیدا نه شیان په یوهندی ب وان بکهت (چاقپیکه فتن دگل: دوهوک، بریئا تیله فونی، ۱۴ ای نیسانا ۲۰۲۴؛ چاقپیکه فتن دگل: نامیدی، ۱، دوهوک، ۱۶ ای نیسانا ۲۰۲۴).

ل دهمی مهفرزه یین ئیکه تیئ ل دهقرا به هدینان به لاف بووین کاری وان یی سه ر هکی په یوهندی کرن دگل کادر و پیشمه رگه یین که فن بوون، کو ل سه ر دهمی شوره شا ئیلونی هه فکارین وان بوون، هندک ژوان ب نامه یا په یوهندی پی کرن هندک ژی ب دیتنا وان، پتریا جاران نامین وان پیک هاتبوون ژ فی رسته یی (ئیکه تیا نیشتمانی یا کوردستانی یا هاتیه دامه زاندن و من ئه و هه لیزارتیه و داخازی دکه م هین ژی سه ر کردایه تیا عه شائیری بهیلن و په یوهندی ب مه بکن)، نامه یا ب فی شیوهی که فته بهر دهستی سه ر کردایه تیا هه ریما ئیک (چاقپیکه فتن دگل: بیدوهی، دوهوک، ۸، تیرمه ها ۲۰۲۴)، هه روه سا دهمی عه بدولر حمان حه سهن شهنگالی چوویه دهقرا نامیدی دچنه گوندی سه رو کانئ دهقرا زیباریا نزیک قهزا شیلادزی ژبو دیتنا پیشمه رگه یین پارتی، داخازی دکهت بچنه د ریزین ئیکه تیئ دا بهرانبه ری هندئ دی خیزانین وه بهینه سوریی و هین چ بخازن دی بؤ هه وه ئه نجام دهین. ئه ف چهنده دبیته جهی نیکه رانیا پارتی ژبه ر کو دهر جاره کا فی مهفرزه ی هه ولداین کادر و پیشمه رگه یین پارتی بؤ لایی خو بکیشن، کریتکرنا شیوه یین پارتی ب کار دئینا (چاقپیکه فتن دگل: عه بی، دوهوک، ۶، ئادارا ۲۰۲۴).

دهمی ئیبراهیم عهزؤ بهرهف دهقرا بهرواری ژووریا چووین ل گوندی بئیشیلی شقانی گوندی دکورن، ژبه ر کو پیزانین ل سه ر جهی وان هه بوون، دا وان پیزانینا نه گه هیئنه سه ر کردایه تیا هه ریما ئیک و دگل هندئ ماوهیه ک بوو قیادا موه قهت دنگ و باسین وان نه دزانین. هه روه سا ئیبراهیم عهزؤ دهمی ل داقه رستا کورکا بؤ وان دیار کربوو، کو وان سه رکه فتن نه ئینا و دی زفرنه سوریا، پشتی شقانی گوندی بئیشیلی هاتیه کوشتن گوندیان دنگ و باس گه هاندنه هه ریما ئیک، هوسا ب فی چهندي ناکوکی دناقبه را مهفرزه یا ئیکه تی و هه ریما ئیک په ییدا دبیت و بؤ ماوهکی هه ریما ئیک دیف چوون لسه ر دکرن، دا کو ژناف بیهن (چاقپیکه فتن دگل: مزیری، دوهوک، ۲۱ ی ئیلونا ۲۰۲۲).

ل دهستپیکا هاتنا مهفرزه یا ئیبراهیم عهزؤی بریار ئه و بوو، پشتی بورینا هه یقه کی هه رچوار مهفرزه کارین خو ته مام بکن و ل گوندی غولدیا بگه هه ئیک. ل دهستپیکا مهفرزه یا دوهوک گه هشته جهی دیارکری و دیفدا یا نامیدی ول دوماهیئ مهفرزه یا زاخو گه هشتن، ژمارا وان کیم ببون ژبه رکو که قتبوونه بهر هیرشا هیزین حکومه تی. ل دهمی پیشمه رگه ل بالائی دنگ و باس بؤ حکومه تی چ بوون و جهی وان ئاشکه ر کربوو، دوو ژوان بهرزه دبن پشتی ماوهیه کی ئیک ژوان ل باتیفی خو رادهستی حکومه تی دکهت و یی دی هه مان شیوه ل فهوجا نزدوری خو رادهست کر. هه رچاوا بیت بؤ دهمه کی مانه ل گوندی غولدییا مهفرزه نا قهند دیار نه بوو، هوسا ناچار بوون پلانا په دهگ بکاربینن، کو عزهت ئیسماعیل شنکاری بریار دا مهفرزه یا گه هشتیه گوندی، مه بهست مهفرزه یا نامیدی بکنه دوو بهش. کو بهشه ک بمینه دهقهری تاکو مهفرزه نا قهند ببین و بهشی دی ژمارا وان چوار که سبوون بچنه سوریا (چاقپیکه فتن دگل: شه هباز، دوهوک، ۱۴ ای نیسانا ۲۰۲۴؛ چاقپیکه فتن دگل: ته حلاقای، دوهوک، ۱۱ ای کانوونا ئیک ۲۰۲۳)، مهفرزه نا قهند بهری ل غولدییا کوم ببین بهرهف قهزا ئولودهر ل گوندی نیره ل دهقرا گوئی یا چ بوون لایی تورکیا. خه لکی گوندی گوتی هه رنه شکه فتا گوندی تاکو بؤ وه هاریکاریا ببین. بهلی خه لکی گوندی ئیک راست دنگ و باس بؤ هه ریما ئیک برن و ئه بو عه نته ر دگل مهفرزه یه کی دچنه شکه فتی و وان دهسته سه ر دکهن. ل دهستپیکا برنه شکه فتا که رال حه فت ته نینا گولیا لی پاشی برنه شکه فته ره شی دی ل لایی سنوری تورکیا ل چایی کوماته، ئیک ژ زیره قانین وی شکه فتی دبیزیت، هه ریما ئیک ل بهر بوو ئیبراهیم عهزؤ و پیشمه رگه یین دگه لدا لیک بگوهرن دگل کادرین پارتی عه بدولر حمان سالح و سه یید حه مید کو بهری هنگی ژ لایی ئیکه تیئ ل دیمه شقی گرتبوون و چ دنگ و باسین وان نه ما بوون. بهلی پیشمه رگه یین ئیکه تیئ بین دهسته سه ر کری. هه ولدانا ره قینی کرن و شیان هه رسئ زیره قانین پارتی بی چه ک بکن، دگل هندئ مهفرزه یه کا پارتی دهیته وی جهی و شه ر دناقبه را

وان دا پهيدا دبیت. ئیبراهیم عهزۆ دگهل چوار کهسان دهینه کوشتن و سولاچه توما شه معوون و خهلهف حهמיד میرانی ژئی رزگار دبن. مهفرهزه بیین دی لیک بهرزه دبن و بهلاچه دبن د چه ندین شهرا ن دا دگهل حکومه تی و قیادا موهقهت دهینه ژناقبرن (شالی، ۲۰۲۱، ۷۷؛ چاڤیکهفتن دگهل: کهشانی، زاخو، ۷ی ئادارا ۲۰۲۴).

پارچه پارچه بوونا ئهوان دبیته ئیک ژ خالین لاوازییا مهفرهزهیا ئیبراهیم عهزۆ بو هر ل دهسپیکا دهمی دابهشکرینه سهر دهقهرین جودا و ل دوماهیی ژئی دهمی بووینه سی بهش دبیته ئهگه ری سانا هی ژ ناقبرنا وان.

سهبارت چاره نقیسی مهفرهزهیا چوار کهسی یا ژ مهفرهزا ئامیدی قه بووی کو بچه سوریا، کو پیک دهاتن ژ عهبدولرحمان حهسن شنگاری وحسین ئهحمه میرانی رهشید میرانی و عیزه دین دارهمانی. هه ولدهن دهه مان ریکا هاتینه دهقهری بزقرنه سوریا بهلی دهمی گه هشتینه گوندی دوکهری ئاڤا خابیری گهلهک بلند بوو و نه دشیان دهرباز ببن، هه رچه نده خه لکی گوندین غولدییا و دیریشکی بین لای دی یی خابیری هه ولدان کرن ریکه کی بینن دا وان دهرباز بکن بهلی نهشیان. هوسا بو مازی دوو هه یقا دمینه دهقهری دچه گوندین تهحلاڤا و راسولعهینی و بهروشکا سهعدینی و پاسی و خه لکی ئان گوندان هاریکاریا وان دکن ژ رینیشاندانی و دانا خرنی و قه هواندنا وان ل مالیت خو (چاڤیکهفتن دگهل: تهحلاڤای، دهوک، ۱۱ی کانونا ئیکی ۲۰۲۳)، دیڤدا دچه ئامیدی و ل دهق کادریت کهفنه جهلالی ژ بو ئه نجام دانا ریکهستنا. عهبدولرحمان شنگاری هه ر پینکاڤه کا هافیتی د پرتوکه کا بچیک دال دهق خو تومار دکن، کو مام جهلال ئه ف چه نده ژئی داخاز کربوو (چاڤیکهفتن دگهل: ئامیدی، ۲، دهوک، ۱۷ی تهباخا ۲۰۲۳). پیدی بوو ئه ف مهفرهزه زیتین دم بزقرینه سوریا ژ بهر کو یان دی کهفنه دهستی پارتی یان حکومه تی. هوسا ژ بهرندی ناچار بوون جاره کادی بهره ف دهقرا دوسکی ژیرییا بچن ناچار بوون خو بگه هینه کهسایه تی هوزا دوسکییا جهعفر مسته فا بیسفی و دوسته کی نیزیکی حکومه تی بوو، بهری هنگی ژئی بهرپرسه کی فوجه کا چه ته یان بوو د شوره شا ئیلونیدا، داخازا هاریکاریی ژئی کرن کو وان بگه هینه نیزیکی دهقرا زوماردا دهربازی سوریا ببن. ناقبری ب پلانه کی هاریکاریا وان دکهت، ژ بهرکو ئه و رۆژانه خیزی ژ بووباری خابیری بهره ف دهقرا گه رگه ریا ل زومار دبن، ئه و چوار کادرین ئیکه تی ب جلکین کریکارا کارکرن و جلکین وان و چه کی وان کرنه دبن خیزی قه و ترومبیله کا باره لگر بهره ف دهقرا ناقبری چوون، دهمی گه هشتینه ناحیا ته له دز کهفته کهمینا هیزین ئه منی حکومه تا عیراقی و ژ پیش وهخت پلان دگهل جهعفر بیسفی کربوون، کو ئان پیشمه رگا اردهستی وان بکهت (چاڤیکهفتن دگهل: یوسفی، دهوک، ۳۱ تیرمه ها ۲۰۲۳)، هه رچاوابیت دهمی هاتینه گرتن دهفته را تیینی و بیره وهری یا عهبدولرحمان شنگاری کهفته دهستین ئه منی و لیدی وان تیینییا خه لکی وان گوندین مه دیارکری هاتنه دهسته سه رکرن کو ژمارا وان بیست و سی کهس بوون، دگهل ئه ندامین پارتی ئه وین دقوناغا ئیکی یا ریکهستنی دا هاتینه دهسته سه رکرن و هاتنه دادگه کرن. پتیریا وان پینچ سال و ئیک هه یف هاتنه سزادان بتنی سالیج شه می راسولعهینی سزایی سیداره دانی وهرگرت، ژ بهر کو ل دادگه هی بهرگری ل خو نه کربوو و نه وهی نه کر ب وردی باس ل هاریکاریا وی بو وان پیشمه رگا کر. ههروه سا ئیسماعیل شاتر ئامیدی و موحه مه د کنجی ئامیدی و دهه سالین زیندان کرنی هاتنه سزادان، چونکی نامه یه کا ب ناڤی وان بو مام جهلال تاله بانی ل دهق عهبدولرحمان شنگاری هاته دیتن. هه ژیه دیارکه یان کو چوار پیشمه رگه بین ئیکه تی و دگهل جاسم موحه مه د میرا کو ئیک بوو ژ پیشمه رگه بین مهفرهزا ئیبراهیم عهزۆ ب برینداری دکه فته دهستی حکومه تی سزایی سیداره دانی وهرگرتن و ل ۱۳ ی کانونا ئیکی ۱۹۷۶ سزایی وان دهیته ب جه ئینان کو دبنه ئیکه م پیشمه رگه د شوره شا گولانی ل دهقرا به هدینان دهینه سیداره دان (چاڤیکهفتن دگهل: دیره شی، دهوک، ۲۲ی تهباخا ۲۰۲۳؛ چاڤیکهفتن دگهل: صدقی ئامیدی، ۱۷ی تهباخا ۲۰۲۳، دهوک؛ چاڤیکهفتن دگهل: تهحلاڤای، دهوک، ۱۱ی کانونا ئیکی ۲۰۲۳).

به عسیان سیاسه ته کا توند و قور بهرانبه ری زیندانیین کورد ب کاردینان. زیندانیین وی دهمی دهنه دیارکرن کو یا دیاروو بریارا سزای ژ سه رکرایه تیا به عسیا دهات، نه ل دیڤ دادوهری و دیڤچونی. بو نمونه دهمی عهبدولرحمان شنگالی بهرانبه ری دادوهری دانیدان کر و گوت " من ب گه ف و زوری خرن ژ ئان وهرگرتیه و گه ف لی کرینه ئه گه ر هات و سکالای ل من بکن دی خیزانین وه ژ ئاڤ بهین... دگهل هندی وان کهسان سزایی توند وهرگرتن (چاڤیکهفتن دگهل: دیره شی، دهوک، ۲۲ی تهباخا ۲۰۲۳). هه ژیه دیار بکه یان دهمی عهبدولرحمان شنگالی سزایی خو وهرگرتی (پیناڤا خوب هافیته دادوهری و ب هه وار گوت بژی کورد بژی کوردستان) (هاتیه وهرگرتن ژ چاڤیکهفتن دگهل: لیناڤای، دهوک، ۱۸ی شوباتا ۲۰۲۴). نمونه یه کا دی ل سه ر قی بابه تی ناڤی ئیک ژ زیندانیان د چ لیستا دا نه بوون و دبرنه دادگه هی بیی لیکولینی لسه ر بکن، دهمی سزایی وان خاندین وی کهسی ب ناڤی عهلی ئهحمه د حسین غولدی گوت سزایی من نه هاته

خاندن بی بی پرسیار و دیقچوون دادوهری گوت (حاله بحال الجماعة) مه بهست ژێ پینچ سال ئیک هه یف (چاڤیکه فتن دگه: ته حلاقایی، دهوک، ۱۱ی کانوونا ئیکێ ۲۰۲۲). لڤیره دیاردبیت سه رکردایه تیا ئیکه تی هه ولدان کرن شوره شا نو ی دهقرا به هدینان ب ریکا مه فره زه یا ئیبراهیم عه زو گه رگه ری رابگه هین، به لی پارتی به ری هنگی ل ئه وئ دهقهری مه فره زه به لاف کربوون و دماوه یه کی کورتدا شیان ژناف بهن، دبیته ئه گه ر کو ناکوکیا دناقه را وان بو ماوه یه کی درێژ فه کیشیت.

۳. په یوه ندین پارتی و ئیکه تی پشتی ژناقه رنا مه فره زه یا ئیبراهیم عه زو: ئیکه تی نیشمانی کوردستان ل چریا دووی ۱۹۷۶

شانده ک ب سه رکردایه تیا عومه ر مسته فا ده بابه (۱۹۲۴-۱۹۹۲) ئه ندامی مه کته با سیاسی یا ئیکه تی هه نارته دهقرا به هدینان بو دیتنا جه وهر نامق (سه لیم سورانی)، ژبو ئه نجامدانا دان و ستاندنی کو بگه هه ریکه هه نته دناقه را هه ردوولایان دا و کیشه یا دناقه را وان به یته چاره سه ر کرن. هوسا ل دهقرا نیره ریکان کومبوون و عومه ر ده بابه مه ره ما خو دیار کر، لی جه وهر نامق گوت ئه م نه شیین چ ریکه هه نته دگه ل وه ئه نجام به دین بی ی سه رکردایه تیا قیادا موه قه ت بریارا ئه ریتی ل سه ر به ت. ب قی چه ندی عومه ر ده بابه به ره ف سوریا دچیت و ئه ف چه نده بو مام جه لالی دیار دکه ت و ل دیقا دچیته له ندهن ل ئینگیلتر ژبو دیتنا ئیبراهیم ئه حمه د و پازیبوونا وی وه رگرت. ژلایه کی دیقه ل دیقا مام جه لال و مه سعود بارزانی هه ر ل له ندهن چه ندین کومبوونا ئه نجام دهن و پیک دهین کو ناکوکی دناقه را وان دو ماهیک بهین و هاریکار بن دگه ل ئیکودو (بیره اتنن فوئاد میرانی بین نه به لافکرێ). پشتی قی پینگافی بارو دوخ بیدهنگ دبن، تاکو مه سعود بارزانی دهیته داخاز کرن ژلایه حکومتا سوریا کو به ره ف دیمه شقی بچیت، پشتی ئه نجام دانا چه ندین کومبوونا دناقه را هه ردوولایان دا ل ئادارا ۱۹۷۷ لژیر سه ره په رشتیا باقر یاسین سه روکی پارتا به عسا عیراقی یا نه رازی ل دیمه شقی ریکه هه نته دگه ل دناقه را هه ردوولایان دهیته ئه نجام دان (ره شید، ۲۰۱۷، ۵۸؛ چاڤیکه فتن دگه: نیره ی، ۱، دهوک، ۲۴ی شوباتا ۲۰۲۲)، ناقه روکا قی ریکه هه نته دگه ل یگریدیای بو ب هاریکاریا پینشمه رگه بین هه ردوولایان د چالاکین له شکه ری دژی حکومتا عیراقی، و ده سته قتیین د کردارین شه ری دا ب ده ست بین پیدقیه بو هه ردوولایان بن بیت، نابیت هه یچ لایه ک ب نهینی فه په یوه ندینی دگه ل هه یچ لایه نه کی ده ره فی ریکه هه نته دگه ل لژنه یه ک ل قامشلو دروست کرن بو بریقه برنا ئه قی پیکه اتنی، هه ره سا لژنه یه کا سی قولی دروست کرن کو دیقچوون بکن کا بوچی ئیبراهیم عه زو و هه قالین وی هاته نه کوشتن ئه ف لژنه پیک دهات ژ غازی زیباری نوینه ری پارتی و عه باس شه به ک نوینه ری ئیکه تی و ابو میدیه نوینه ری پارتا به عس یا نه رازی، ل دو ماهی بریار دان ل هه ر هه ریمه کا پارتی ل کوردستان نوینه ره ک و مه فره زه کا ئیکه تی لی هه بییت و ب پچه وانه، ئه ف مه فره زه بیی ئاگه هدارکرنا ئیکودو نه هیته ئه نجام دان (نیره ی، دهوک، ۱، ۲۴ی شوباتا ۲۰۲۲؛ چاڤیکه فتن دگه: زیباری، پیرمام، ۱۶ی چریا دووی، ۲۰۲۲).

ژبی ریکه هه نته دگه ل یگریدیای بو ب هاریکاریا پینشمه رگه بین هه ردوولایان په یدا بوون، ئه وژی نه پیکر کرنا وان ب ناقه روکا ریکه هه نته دگه ل بو، بو نمونه ئیکه تی مه فره زه ک ب سه رکردایه تیا حسین بابه شیخ وه ک نوینه ری وی ل دهقرا به هدینان بیی ئاگه هدار کرنا پارتی هه نارته دهقهری، سه رکردین هه ریمه ئیک ژوان ئه بو عه نته ریکه ناده نه مه فره زی ژ سنوری ده رباز بین، هوسا دزقرنه سوریا و عومه ر ده بابه سکالاین ل ئه نجه مه نی نیشتمانی یی عیراقی دژی پارتی تومار دکه ت (چاڤیکه فتن دگه: نیره ی، دهوک، ۱، ۲۴ی شوباتا ۲۰۲۲)، هه ره سا ل ناقه راستا سالا ۱۹۷۷ هه ریمه دوو پارتی توشی کیشه یه کا دی دبیت دگه ل ئیکه تیا، ده می عه بدوللا سالح نوینه ری پارتی لیدی ریکه هه نته دگه ل هه ریمه دگه ل ده ه پینشمه رگه یان چوار بارین چه کی بین هه ریمه ئه وین به ری هنگی ژ حکومتا سوریا وه رگرتین ژ هه رک و بیدا ف بو پینشمه رگه یی پارتی ل قه ندیل بیه ت، د چوونا خودا پیدقی بوو دولا گوستی رابه ت، کو بنگه هی دکتور خالد بوو، نوینه ری ئیکه تی ل هه ریمه دوو. ده می ئیکه تی قی چه ندی دبین عه بدوللا سالح و پینشمه رگه بین دگه لدا ده سته سه رکران و تومه تبار کرن کو ئه فه چه کی مه یه لیدی ریکه هه نته دگه ل دیار کر، کو ئیکه تی ده ست ژ ریکه هه نته دگه ل دیار کر، کو ژلایه خو پارتی تومه تبار دکر ب (دیقه لانکین ئه مریکانه). ئه ف مه فره زا پارتی هاته بی چه ک کرن و ئازاد کرن. به لی ده سته خو دانا سه ر وان بارین چه کی، چه ندین جارا پارتی ئه ف چه نده گه هانده سه رکردایه تیا ئیکه تی، به لی چ گرنگی پی نه دا. پشتی قی روویدانی جه وهر نامق و عه بدولره حمان پیدای چوونه گوندی ده ریا سور ل دهقرا به راز گری، کو مه فره زه کا ئیکه تی لی هه بوو، داکو به رپرسین وان ببین و چه کو چا په مه بین خو ب زقرین، به لی یا بی ئه نجام بوون. ده می زقریت دوو پینشمه رگین ئیکه تی بی چه ک کرن و کلاشینکوفین وان برن. پشتی قی عه لی

عهسکه‌ری نامه‌یهک بۆ عه‌بدولره‌حمان پیداوێ هنارت و پوستی خو د نامی دا دیار کربو، و فه‌رماندێ گشتی یی هیزا پیشمه‌رگه یی کوردستانی و داخاز لی کربوون وان هه‌ردوو کلاشینکوف بزقرین ب فان پینگافان هه‌ستاری و ناوکیا دناقه‌را وان دا زیده دبیت، هوسا ژبه‌ر کو ئیکه‌تی هه‌ست ب مه‌ترسی دکن، مه‌فره‌زه‌یین خو یین ل هه‌ریمما دوو ئه‌وین ل دولا گوستی و ده‌ریا سور فه‌گوه‌استنه گوندی نوکان ل ده‌قه‌را سیده‌کان. ژلایه‌کی دیقه‌ پارتی و ئیکه‌تی ب شیوه‌کی توند د روژنامه‌یین زمان حالی پارتان و به‌لافوک و ئیزگی ده‌نگی کوردستان یی، پارتی هیرش کره‌ سهر ئیکودو و هه‌رئیک یی دی تومه‌تبار دکرن ب په‌یوه‌ندیین وان دگه‌ل دوژمنین کوردان، لی یا پتر په‌یوه‌ندی دناقه‌را وان تیک برین. روویدانا چریا ئیکی ۱۹۷۷ بوو ده‌می ده‌نگ و باس بۆ هه‌ریمما دوو دچن، کو مه‌فره‌زه‌یه‌کا هه‌ژده‌ که‌سی یا ئیکه‌تی ب سه‌رکرده‌یه‌تیا ملازم هه‌سه‌ن خوشناو دی چه‌کی به‌نه‌ دولا گوستی و گه‌هشتینه‌ پشتا گه‌قه‌ری و عه‌بدوللا سالح و دگه‌ل کومه‌کا پیشمه‌رگه‌یین پارتی بۆسه‌یه‌کی بۆ وی کاروانی ددان و چه‌کی وان ده‌سته‌ سه‌ر دکن، کو پیک ده‌ات ژ هفت دوشکه‌یا و ژماره‌کا زور ژ کلاشینکوف و ئارپیچی و بی که‌ی سی و گولین وان راکرن و هه‌ر هه‌ژده‌ پیشمه‌رگه‌یین ئیکه‌تی دکوژن، داکو ده‌نگ و باسی ئی کریاری به‌لاف نه‌بیت، لی پشتی ئه‌و مه‌فره‌زا ئیکه‌تی نه‌دیار بووی پارتی پی هاته‌ تومه‌تبارکرن و پشتی ئی روویدانی بۆ هه‌ردوو لایا دیار بوو، چ هه‌لدانین ئاشتین سه‌رناگری (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: صالح، ده‌وک، ۱۹ ئادارا ۲۰۲۲؛ چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: پیداو، ده‌وک، ۱۹ ئادارا ۲۰۲۲).

ئیکه‌تی هه‌مان هه‌لویت دگه‌ل پیشمه‌رگه‌یین پارتی ل ده‌قه‌ری سوران هه‌بوو، کو رابوون ژناف برنا بنگه‌هین وان و دبیته‌ ئه‌گه‌ری کوشتنا کومه‌ک ژ پیشمه‌رگه‌یین پارتی ل ده‌قه‌را قه‌لادزی. ل ده‌قه‌را هه‌ورامان مه‌فره‌زه‌یه‌کا پارتی یا هه‌شت که‌سی ب به‌رپرستیا مه‌جید هه‌یه‌تی ده‌ینه‌ کوشتن (صدی خه‌بات، ایار ۱۹۷۸، العدد ۴)، به‌لی ل پیش فان روویدانان کول تیرمه‌ها ۱۹۷۷ سه‌رکرده‌یه‌تیا ئیکه‌تی بریاران به‌ره‌ف کوردستانی بچن و چوونه‌ گوندی نوکان ل ده‌قه‌را سیده‌کان، ل سیگوشه‌یا ناقه‌را هه‌رسی سنورین عیراق-ئیران-تورکیا پشتی پتریا به‌رپرسیین وان ب مه‌فره‌زه‌قه‌ ل ویری ئاماده‌ بووین. پارتی هه‌ست ب مه‌ترسی کر ژبه‌ر هندی ئیدریس بارزانی بریاردا مه‌فره‌زه‌یین پارتی ژ ئیرانی فریکه‌نه‌ کوردستانی، کو به‌رپرسیین وان مه‌فره‌زا د شوره‌شا ئیلونیدا پایه‌یین بلند یین له‌شکه‌ری هه‌بوون، ژوان مسته‌فا نیره‌وی کو بنگه‌هی وی دبیته‌ گوندی جارمه‌ندا ل ده‌قه‌را نیره‌وییا ل سه‌ر سنوری عیراق-تورکیا و عریف یاسین دوسکی بنگه‌هی وان ل گوندی چه‌می توو ل ده‌قه‌را دوسکی ژوری ل سه‌ر هه‌مان سنور، و ملازم یونس روژبه‌یانی و ل گوندی ده‌ریا سور ل ده‌قه‌را به‌رازگر ل میرگه‌سور و هه‌مید ئه‌فه‌ندی و موحه‌مه‌د ئه‌مین بارزانی ل ده‌قه‌را برادوستیا و ئیدریس بارزانی به‌ری فان فریکه‌ت کومبوونی ب وان دکه‌ت دبیتتی مادام ریکه‌فتنما پارتی و ئیکه‌تی سه‌ره‌نگرت، پیدقیه‌ هین ب ریکین سه‌ربازی ریکه‌فتنما ئاشتیی بکه‌ن (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: روژبه‌یانی، هه‌ولیر، ۶ ته‌باخا ۲۰۲۳). ئیکه‌تی ژی هه‌مان هه‌لویت هه‌بوو سی جارا شانده‌کی ئیکه‌تی پیک ده‌اتن ژ مه‌لا به‌ختیار و سه‌عدی کچکه‌ و سه‌ید کاکه‌ ده‌ینه‌ دولا گوستی بۆ دیتنا جه‌وه‌ر نامق و به‌رپرسیین پارتی دان ستاندن ل سه‌ر ریکه‌فتنما دکرن به‌لی پشتی کوشتنا ملازم هه‌سه‌ن خوشناو و پیشمه‌رگه‌یین دگه‌لدا ئیدی ریک فه‌بوو شه‌ر دناقه‌را وان دا به‌رده‌وام بیت (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: مه‌لا به‌ختیار، سلیمانی، ۱۵ شو‌باتا ۲۰۲۲؛ چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: عه‌لی، پیرمام، ۹ ئادارا ۲۰۲۴).

۴. شه‌ری هه‌کاری ۱۹۷۸: حکومه‌تا ئیرانی ل ده‌ستپیکا سالا ۱۹۷۸ فشار ئیخسته‌ سه‌ر کومیته‌یا سیاسی و هیزین ئیکه‌تی ل نوکان، کو ده‌قه‌را سنوری یا ئیرانی چول بکه‌ن. ئه‌گه‌ر دی ناچار بن هیرشی که‌نه‌ سه‌ر بنگه‌هین وان، ژبه‌ر هندی ل نیسانا هه‌مان سال کومیته‌یا سیاسی یا ئیکه‌تی ب هه‌رسی بالین خوڤه^(۲) بریاران بدیله‌کی بۆ بنگه‌هین خو ببینن (رؤوف، ۲۰۲۱، ۱۱۰). هیزه‌کا پیشمه‌رگه‌ی یا نیزیکی هه‌زار که‌سان یین چه‌ک و بی چه‌ک ئاماده‌کرن به‌ره‌ف گه‌شته‌کا سه‌ربازی بۆ ده‌قه‌ریین برادوست و به‌هدینان ببه‌ن، ژ بۆ ده‌ست گرتن ل سه‌ر وان ده‌قه‌را و دانانا بنگه‌هین سیاسی و سه‌ربازی. پلان ئه‌بوو بۆ زفراندنا بنگه‌هین ئیکه‌تی یین سالا ۱۹۷۷ ئه‌وین ل ده‌قه‌را برادوست مه‌به‌ست ژ دولا گوستی یه‌ ب به‌رپرسایه‌تیا دکتور خالد سه‌عید و بنگه‌هی به‌هدینان ئه‌وی به‌رپرسایه‌تیا حسین بابه‌ شیخ، وه‌ک د پلانی دا هاتیه‌ دیار کرن، کو پیدقی بوو ئه‌ف هه‌وه‌ پیش ای خزیرانی به‌ری هه‌وه‌یا ده‌ست پیکرنا راکرنا هیلا دووی ژ راکرنا گوندین سه‌ر سنوری ژلایی حکومه‌تا عیراقی فه‌، پیشمه‌رگه‌یین ئاماده‌کری ژ سی هیزا پیک ده‌ات و دسی گه‌را دا دی هینه‌ فریکرن. ژوان هیزا ئیکی ژ سی سه‌د و بیست پیشمه‌گه‌یا پیک ده‌ات، کو سه‌د و پینجی ژوان ب چه‌ک بوون و یین دی د بی چه‌ک بوون، به‌رپرسیین وان دکتور خالد سه‌عید و حسین بابه‌ شیخ بوون. پیدقی بوو ل ۱۹ ئیسانی ژ ده‌قه‌ری ب ده‌رکه‌فن و ل

دهستپیکا مه‌ها گولانی بگه‌نه نافه‌راستا ده‌قرا برادوست، هیزا دووی ژ پینچ سهد پیشمه‌رگه‌یا پیک دهاتن، سهد و پینچی ژوان د بی چهک بوون ب به‌پرساتیا عه‌لی عه‌سکهری کو فرماده‌یی گشتی یا هیزا پیشمه‌رگه‌ی بوو پینچی بوو هه‌مان ده‌می هیزا ئیکه‌ی بگه‌نه ده‌قرا ده‌ست نیشان کری، هیزا سیی ژ سهد و پینچی پیشمه‌رگه‌یین ب چهک پیک دهاتن و و ل ۲۷ی نیسانی ژ قه‌ندیل ده‌رکته‌ن و به‌ره‌ف ده‌قرا برادوست ریک که‌تن، و چه‌کی هه‌رسی هیزان پیک دهات ژ کلاشینکوف و برنو وی که‌ی سی وئاریپیچی(ئه‌مین، ۱۹۹۷، ۲۶۸-۲۶۹).

ئیکه‌تی نیشتمانی کوردستان د وه‌خته‌کی دره‌نگ دا زانی، کو سنوری هه‌ره‌ گرنگ بو به‌رپابوون و ریقه‌ برنا شوره‌شی سنوری عیراق- ئیران-سوریا مه‌به‌ست ژئ ده‌قرا به‌هدیان، ژ به‌رکو پشتگیریا شوره‌شا کوردی بریکا سوریا ژ لیبیا و ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت دهات. بقی مه‌به‌ستی هه‌ولدان دکرن ده‌ست ب وی سنوری بگرن (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: ئه‌سه‌سهد، سلیمانی ، ۱۵ی شوباتا ۲۰۱۵ ؛ سه‌نگاوی، ۲۰۰۵، ۳۰)، نه‌وشیروان مسته‌فا دیار دکته کو ئیک ژ مه‌به‌ستین وان (مه‌سه‌له‌ی پاک کردنه‌وی کوردستان له چه‌کداره‌کانی قم...) مه‌به‌ست ژئ قیادا موه‌قه‌ته. دیار دکته کو ئه‌گه‌ر هاتوو قیادی ریک ل پیشمه‌رگه‌یین وان گرتن ب توندی لی بدن(ئه‌مین، ۱۹۹۷، ۲۷۱)، به‌لی پتیریا ژیده‌رین ئیکه‌تیی دیار دکته، کو مه‌به‌ستا فریکرنا فان هیزا چوونه به‌ره‌ف سنوری سوریا بو ئینانا ژماره‌کا زور یا چه‌کی ژ وی ولاتی (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: مه‌لا به‌ختیار، سلیمانی ، ۱۵ی شوباتا ۲۰۲۲ ؛ هه‌والنامه‌ی کوردستانی عیراق، ئابی ۱۹۷۸، ژماره ۲)، ملازم عومه‌ر عه‌بدوللا ئیک ژ به‌پرستین ئیکه‌تیی دقئ هه‌وه‌یی دا دیار دکته، کو مه‌به‌ستا سه‌ره‌کی یا ئیکه‌تیی دانانا بنگه‌ه‌کی سیاسی له‌شکهری بوو، ل ده‌قرا به‌هدیان و ژبه‌ر هندئ پرانی ئیکه‌تیین خه‌لکی ده‌قهری ب سه‌رکرداتیا حسین بابه‌شیخ دگه‌ل هه‌وه‌یی بوون(حه‌مه نوری توفیق، ۲۰۰۴، ۳۷).

رینیشاندەر و ریبهرین ئیکه‌تیی ل ده‌قرا شه‌مزینان و هه‌کاری ل تورکیا پارتی دیموکراتی کوردستان-تورکیا یا چه‌پره‌و و هنده‌ک سه‌روک عه‌شیره‌تا ئوره‌ماری بوون ژوان موحه‌مه‌دی زاهیر ئوره‌ماری، ئه‌وژی دزقریت بو دژایه‌تیا وان دگه‌ل پارتی چنکو ئه‌ف لایه‌نه شفانچی^(۵) بوون. پیشتتر ئیکه‌تیی نه‌دزانی، کو ئه‌ف پارته وی ده‌می ل تورکیا یا لاواز بوو. ده‌می به‌ره‌ف ده‌قهری چووین چ هاریکاری بووان نه‌کرن. دیده‌فان ل سه‌ر فی چه‌ندی دیار دکته، کو فان لایه‌نین دیارکری پیش ده‌می پاره ژ ئیکه‌تیی وه‌رگرتبوون و سوزین وان د بی بنه‌ما بوون، هه‌روه‌سا ژبه‌ر کو د بی هیز بوون ژ پیش لایه‌نگرین پارتی ل وی ده‌قهری ناچار بوون بی ده‌نگ بمینن (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: ئه‌سه‌سهد، سلیمانی، ۱۵ی شوباتا ۲۰۲۲؛ چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: مارونسی، گه‌قهری-تورکیا، ۲۸ی ئیلونا ۲۰۲۲)، ده‌می هیزین وان به‌ره‌ف قولاییا تورکیا چووین، پشت به‌ستن ب ئاخفتنا وی پارتی بو ب ناڤی ئینانا چه‌کی بیی بزنان دئ کیفه‌ چن و چ دریکا وان دا هه‌یه، بیی هه‌بوونا بنگه‌ه‌کی پشته‌فان بی سیاسی و بی جه‌ماوه‌ری هه‌بیت. ب مانایا پیچه‌وانه‌یا قیادا موه‌قه‌ته (مه‌لا به‌ختیار، ۲۰۲۰، ۱۴۵) ب قئ چه‌ندی د پلانا ریقه‌چوونا قئ هه‌وه‌یی دا دیارکری هیزین ئیکه‌تیی ل ده‌قهرین ده‌ستنیشان کری ده‌رکته‌ن و به‌ره‌ف ده‌قرا برادوست و ل سنوری قئ ده‌قهری و ده‌قرا شه‌مزینان گه‌هشتنه ئیک، خو ئاماده‌کرن به‌ره‌ف ده‌قرا هه‌کاری بچن (رؤوف، ۲۰۲۱، ۱۱۰). د پلانا ده‌ستپیکه‌ی یا کومیته‌یا سیاسی یا ئیکه‌تیی ئه‌بووو، کو هیزه‌ک ژوان ل ده‌قرا برادوست بمینیت و بچنه‌ دولا گوستی بنگه‌می خو بدانن، به‌لی ب مه‌رج ئه‌گه‌ر توشی ریک گرنتی نه‌بوون ژلای قیادا موه‌قه‌ته، به‌لی ده‌می هه‌رسی هیز. گه‌هشتینه ئیک دناقبه‌را گوندی ماسی روو و ده‌قرا شه‌مزینان، عه‌لی عه‌سکهری گوتاره‌کی ب پیشمه‌رگه‌یان دخونیت بریار دان پلانا خو بگوه‌رن و پیکه‌فه به‌ره‌ف قولاییا تورکیا بچن دا کو چه‌کی وه‌ر بگرن و پیشمه‌رگه‌یین بی چه‌ک ب چه‌ک بیخن و به‌یترتر بکه‌فن (ئه‌مین، ۲۰۱۱، ۶۵؛ حه‌مه نوری توفیق، ۲۰۰۴، ۸۱)، هوسا دیار بوو، کو هیزین وان توشی مه‌فره‌زه‌یین پارتی نه‌بوون ل ده‌قرا برادوستی و به‌ره‌ف دولا گوستی نه‌چبوون، چنکو وی ده‌می بنگه‌می سه‌رکردایه‌تیا گشتی یا قیادی به‌پرساتیا سامی شه‌نگالی ل وی دولی بوو(چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: سگیری، ۲۱ ته‌باخا ۲۰۲۳، ده‌وک).

پلانا ده‌ستپیکه‌ی یا قیادا موه‌قه‌ته چاڤدیری کرنا هیزین ئیکه‌تیی بوو، کو دوو مه‌فره‌زه ئاماده‌ کربوون هه‌ر ژ برادوست، دگه‌ل وان به‌ین بیی ئاگه‌ه ژئ هه‌بیت، کو مه‌فره‌زه‌کا قیادی ل باکورئ هیزین وان کو ل ده‌قهرین تورکیا دگه‌ل وان دهاتن. مه‌فره‌زه‌کا دی ب هه‌مان شیوه‌ ل باشوری و د ئاخا کوردستانی دا دگه‌ل بوون. پلانا دووی ئه‌بووو کو خو توشی شه‌رکرنی یان ریک لی گرنتی نه‌بن دگه‌ل وان، تاکو بگه‌هنه‌ دولا دناقبه‌را بازئ و توفی^(۶) ل ده‌قرا هه‌کاری و دور پیچ بکن (چاڤیکه‌فتن دگه‌ل: سالج، ده‌وک ، ۱ی ئادارا ۲۰۲۲).

به‌پرستین ئیکه‌تی بین وی ده‌می دیار دکته، کو راسته وان چ پیکهاتن دگه‌ل پارتی نه‌بوون، کو بچنه‌ ده‌قهرین ئه‌و لی، به‌لی به‌ری هیزین وان بچنه‌ ده‌قهری، نامه بو چه‌ند سه‌رکرده‌یین پارتی هنارتن و د بی به‌رسف بوون(چاڤیکه‌فتن دگه‌ل:

مهلا بهختیار، سلیمانی، ۱۵ شوپاتا ۲۰۲۲). د هه مان دهم دا نه نامین پارتی دیار دکهن کو وان نامه بین ئیکه تیئ وهرگرتن، بهلی هه می ب ریکا گه فان بوون، کو بهری بگه هه دولا بازی عهلی عهسکهری نامه یهک بو هه ریما ئیک هنارت و گه هه شته دهستی عهریف یاسین دوسکی کو تیدا دیار کربوو (سهلام وئیختیرام قیادهی نامه وه قه تی عه شائیری .... ئیمه هیژیکی گه وره له ریگیینه نان بوما حازر بکن و چه که کان لهوی بیلن وشوین چول بکن..)، ل دوماهی ب ئیمزایا عهلی عهسکهری فه رماندهی گشتی هیزا پیشمه رگی بوو (چاڤیکه فتن دگه ل: خاستی، زاخو، ۱۶ ئیلونا ۲۰۲۱). پشتی هه ریما ئیک نامه یه کئ بو عهلی عهسکهری فری دکهت و دیار دکهن، کو مه به ستا هاتتا فی هیزا مه زن بزاتن به رسفا ناما وان دا و دیار کرن، کو دی به رف سنوری سوریا چین بو ئینانا چه کی و به رانبه ری، هندئ سهر کردایه تیا قیادی پیشیاره کی دانیه بهر وان، کو ئه ف هیزا مه زن نه هیته ده قهری. ئه گه ر مه به ست چه که هیزه کا بچیکتر فری کهن و دی ریکی فه که ین، کو ببورن به لی رازی نه بوون (چاڤیکه فتن دگه ل: روژبه یانی، هه ولیر، ۱ ته باخا ۲۰۲۳).

سهر کردایه تیا قیادی دزانین ئه گه ر هه چ پیشیار ب داننه بهر ئیکه تیئ دی هه ر هه ویا خو ئه نجام دهن، چونکی بهری هنگی به یان نامه یه کا ئیکه تیئ یا نهینی ل نوکان دهر کر بوو، که فته بوو دهستی ئیدریس بارزانی، کو تیدا هاتبوو دیار کرن، هیزه کا نیژیکی هه زار که سی ب سهر کردایا فه رمانده یی گشتی عهلی عهسکهری هاتیه ئاماده کرن بو ژناقبرنا قیادا موه قهت (چاڤیکه فتن دگه ل: زیباری، پیرمام، ۱۶ چرییا دووی، ۲۰۲۲). دوماهی هه ولدان هاتیه ئه نجام دان بو ریک گرتن ل هاتتا هیزین ئیکه تیئ، ده می نیژیکی ده قهرا هه کاری بووین که مال که رکوکی ب ئامیژی لاسکی ب ئاماده بوونا سامی شه نگالی و جه وهر نامق و کومه کا پیشمه رگی یا دگه ل عهلی عهسکهری ئاخفتبوو، کو ئه ف دان و ستاندن دناقبه را وان بو ماوی سی روژا به رده وام د ئاخفتنا وان دا که مال که رکوکی دبیزیه عهلی عهسکهری بو چ هین قاچاخی هاتینه ده قهری؟ به رسف ددهت کو کار هه یه، دی به رف گوندنشینین کوردستانا تورکیا چن نیژیک سنوری سوریا. دبیزیت هین هه می قوتابیین من ببون و پیدقیه ریکی بده نه مه. ل دوماهی سامی شه نگالی دیار دکهت، کو هه رگاڤا هین نیژیک بوون دی وه ژناقبه ین، بقی چه ندئ ئه فه دوماهی هه ولدان بوو، ریکا چاره سه ریا ناشتی دناقبه را وان دا (چاڤیکه فتن دگه ل: گوهرزی، دیره لوک، ۱۸ چرییا دووی، ۲۰۲۲؛ چاڤیکه فتن دگه ل: سگری، دهوک، ۲۱ ته باخا ۲۰۲۳).

نه وشیروان مسته فا د پرتو کا خو یا تابهت ل دور فان روویدانا دبیزیت، کو ده می هیزین ئیکه تیئ بریکه فه مه فره زه ریه کا لایه نی تاهیر عهلی والی ب نهینی فه ژ هیزین وان دویر دکه فن و دگه هه هیزین قیاده یا موه قهت و پلان و ورده کاریین هیزین ئیکه تیئ بو وان دیار کربوون، هه روه سا قیادی بخو ژماره کا پیشمه رگیه یین خو هنیتره ناف ریژین وان بو کوم کرنا پیژانینان ل سهر ورده کاریین وان (ئه مین، ۲۰۱۱، ۷۵)، هوسا پشتی قیاده یا موه قهت ب هه می لایانه چاڤدیریا پلانا به رسینگرتنا وان ئاماده کرن، کو پلانا خو دانان بوون تا کو بگه هه گه لئین بازی و توفی دا و دورپیچ بکن و پاش ته قه یین لی بکن، ده می گه هشتین ژبه ر نه شارازایا وان ل ده قهرین شه مزینان و هه کاری و نه بوونا چ ریبه ران توشی گه له ک نه خوشییان ببون، ژ برس و سه رما و وه ستیانی و د ئاماده نه بوون بو به رسینگرتنا و به رگری کرنی دچ شه ران دا، هوسا ل ۱ خزیرانی ئیکه م مه فره زه یا حسین باهه شیخ بوو چووینه د گه لئین بازی دا، پشتی ده مه کئ کیم هه رسئ هیز هاتنه ناقخو یا گه لی دا (هه والنامه ی کوردستانی عیراق، ژماره ۵، ته مموزی ۱۹۷۹؛ چاڤیکه فتن دگه ل: سگری، دهوک، ۲۱ ته باخا ۲۰۲۲). قیاده یا موه قهت مه فره زه یین خو دانابوونه ده وره به ری نهالی، هیزین ئیکه تیئ د روژه لاتی را هاتن. سامی عه بدولر هحمان شنگالی دگه ل کومه کا زور ژ پیشمه رگیه یین عه شیره تا پنیانیشی یا ل باشوری نهالی بوون، که مال که رکوکی دگه ل پیشمه رگیه یین به هدین و ژیرکی یا ل باکوری بوون و هیزه کا پیشمه رگیه یی ب سهر کردایا عهریف یاسین دوسکی ل روژناقای بوو بو ریکی ل وان بگریته نه بوون و مه فره زه یین تیلی گویی و حه مید سندی و مه لا ئه مین بارزانی ل ناقخو یا گه لی دا بوون، مه فره زه یین سندی هه نارتنه گوندین سهر باژیرو شه رنه خی، فه ئه گه ر هات و گه هشتنه ویری ریکی لی بگرن و ده وره به ری وان چیا یان یا پر بوو ژ پیشمه رگیه یی، پینگاڤا ئیکئ یا پلانا قیادی ژناقبرنا پرا بورینی بوو یا ل سهر رووباری ری شین دا نه شین بزقرنه ده قهرا شه مزینان و پاشی ده قهرا سوران، پینگاڤا دووی ته قه کرن بوو ژ هه می لایان فه ئیک راست هیزین ئیکه تیئ خو فه کیشان و به لاقه بوون و ژئیکودو به رزه دبن هه ر کومه ک به رف لایه کئ فه دچیت، روژا دووی ژ شه ری پلانا پارتی دهر کرنا ئیکه تیئ بوو ژ دوو جهین ستراتیژی ل لای روژه لاتئ، ئه وژی دوو که فر بوون دشیان کونترولی لسهر بکن. ژ وی لای هوسا هه ردوو جه ژ بن دهستی وان ئینا دهر و ده مان روژدا عهلی عهسکهری دگه ل هیزا مایه دگه لدا دهینه گرتن (چاڤیکه فتن دگه ل: روژبه یانی، هه ولیر، ۱ ته باخا ۲۰۲۳؛ چاڤیکه فتن دگه ل: عهلی، پیرمام، ۹ ئادارا ۲۰۲۴). ل روژا سیی یا شه ری روژا گرتن و داده سترکنا وان بوو، کو کومه کا پتری ژ سه د که سان ل

رەببەکا سەر سنوری عێراقی و کومەکا دی ل ناحیا بیوو دەقەرا نێرۆه رێکان خو رادەستی حکومەتا عێراقی کەرن. کومەکا دی دگەل حسین بابە شیخ ل دێرا گوندی بازافەلا خو قەشارتیبوون دەهێتە گرتن ، دکتور خالد سەعید دگەل هێزا خو بەرەف رۆژئافایی تورکیا چوون ل گوندی پێشەبایی کەقننە دەستی عەشیرەتین مامخۆر و ژیرکیا دا بی چەک کەرن و رادەستی بەرپرسی قیادا موهەت کەرن (چاڤیکەفتن دگەل: مارونسی، گەقەرئ-تورکیا ، ۲۸ی ئیلونا ۲۰۲۲)، نیزیکی شینست پێشمەرگەیا ل قوتابخانا گوندی شیکە دەقەرا دوسکی ژوری خو قەشارتیبوون ئەوژی دەهێتە دەستەسەرکەرن و کومەکا پتر ژ سەد پێشمەرگەیان بەرەف دەقەرا فەراشین ل پشتا جوله میرگی، بەلئ دیر کەتبوون پێشمەرگەیین پارتی ب دیف کەتن بەرەف گوندین زیتی ونوتی و کوجانس و خەنانس چوون نەدیتن ژ بەر هندی ماجد بەگی چەلی دوازده ترومیبلین شوفولیت بیکەم بو وان ئاما دەکەرن و ب دیف کەتن تا کو گەهشتینی کومەک ژ وان ل روبرای ریی شین ب ریکا تاین دارا چناری دەربازبوون و کوما دی گرتن و زفراندنە گەلیی بازئ. بەرپرسی ئیکەتیئ ئەوین دەستەسەرکری کو شازدە کەس بوون و کو ژوان عەلی عەسکەری و حسین بابە شیخ و دکتور خالد سەعید و جەوهر سەعید و ملازم تاها و ملازم عومەر و ملازم نیهاد و ملازم فوئاد چەلەبی و ملازم تاهر والی و ملازم قەرەنی و ئازاد هەورامی و عەلی شیعە و سولاقە توما شەمعون و هەندەکین دی برنە گوندی دلیی ل پشتا چایی کوماتە (چاڤیکەفتن دگەل: عەلی، پیرمام ، ۹ی ئادارا ۲۰۲۴ ؛ چاڤیکەفتن دگەل: سگیری، دھوک ، ۲۱ تەباخا ۲۰۲۳) پشتی دەه رۆژان برنە بارەگایی عەریف یاسین ل گوندی چەمی تی و پشتی دبنە دادگەها شورەشی کو پیک دەهاتن ژ بەرپرسی قیادا موهەت بین هەرئما ئیک و دوو سزایی کوشتنی دانە بەر(چاڤیکەفتن دگەل: میرانی، دھوک ، ۱ خزیرانا ۲۰۲۲ ؛ چاڤیکەفتن دگەل: سندی، زاخو ، ۷ی ئادارا ۲۰۲۴ ؛ چاڤیکەفتن دگەل: ئورە، دھوک، ۱۴ی چرییا دووی ۲۰۲۲). لئ بەری سێدارەدانا ئەوان عەلی عەسکەری برنە بارەگایی هەرئما دوو و ل ویری کوشتن و حسین بابە شیخ و دکتور خالد سەعید د زینانقە بوون دگەل ملازم عومەر و ملازم فوئاد چەلەبی، کو ل مەها تیرمەها ۱۹۷۸ بوو. زیرەقانی زیندانی هەردوو ملازما دەردئخیتە دەرقەمی زیندانی و دوی دەمییدا ملازم فوئاد چەلەبی پرسیاری ل سەردار ئەبو بەکر بی ناسیار ب ملازم موحەمەد بی دریزین پێشمەرگەیین قیادا موهەت، کا ئەگەر چیه ئەو برنە دەرقەمی زیندانی؟ بەرسقا وی دا کو "دئ ئەف شەقە حسین بابە شیخ و دکتور خالد سەعید د زیندانی قە هینە کوشتن) کو ئەف چەندە ل دەقەرا هەرئما ئیک هاتە ئەجامدان، پتریا پێشمەرگەیین ئیکەتی بین سەر ب هەرسی هیزان قە دقئ شەرییدا هاتنە کوشتن، پێشمەرگەیین سادە ئەوین هاتینە دەستە سەرکەرن، قیادی سئ هەلبژارتن دانانە بەر وان ژوان یان ببنە پێشمەرگە د ریزین پارتی دا یان ژی خو رادەستی حکومەتین عێراق یان ئیران بکەن، خو رادەستکەرن وان دئ ل ژیر سەر پەرشتیا سامی شەنگاری بن و پاشی پێشمەرگەیین پنیانیشیا دئ ب ئەوی کاری رابن، چونکی ئەوان ئەو دیلە هەمی گرتبوون، ب ئەقئ چەندی ئیکەم کوما هاتینە رادەست کەرن. سامی شەنگاری (۱۵۰) پێشمەرگەیین ئیکەتی ل مەخفەرا پولیسین عێراقی رادەستی حکومەتا عێراقی کەرن، بەلئ ئەو کوما ملازما رادەست نەکەرن و گیروو کەرن دا، کو رازی بکەن بچنە دریزین قیادی دا، بەلی بەشەک ژوان برنە نفیسینگەها سیاسی یا پارتی ل باژیری راژان ل ولاتی ئیرانی، بەلئ رازی نەبوون. ئەو ژی دزقريت بۆ کوشتن سەرکەردەیین ئیکەتی ژلایی قیادی قە(چاڤیکەفتن دگەل: چەلەبی، برنیا تیلەفونی، ۱۸ی شوباتا ۲۰۲۵)، کو پشتی قئ شەری (۸۵%) هیزا ئیکەتی ژناقچوو چ ب کوشتن یا خو رادەست کەرن. ئەگەرئ ژ ناچوونا هیزین ئیکەتی د زقرن بۆ لیکدانەقەیا وان هەر ژ دەست پیکئ یا هەلە بوو، دەمی وان هزر کری، کو ژمارا پێشمەرگەیین قیادی ژ سێسەد کەسا نابوریت، هەرۆسا نە شارازاییا وان د ریکئ دا و هەبوونا بەفرئ ل دەمی دەستپیکا گەشتا وان ل دەقەرین حاجی ئومەران و برادوست و شەمزینان، کو توشی زۆر نەهامەتیا ببون، گوهرینا پلانا وان ل سەر سنوری شەمزینان، چونکی پیزانینن هەلە بۆ چوون، کو باری چەکی نیزیکی هیزین وان(چاڤیکەفتن دگەل: ئەسەسەرد، سلیمانی ، ۱۵ی شوباتا ۲۰۲۲ ؛ چاڤیکەفتن دگەل: مەلا بەختیار، سلیمانی ، ۱۵ی شوباتا ۲۰۲۲).

سەبارەت ب هەلوێستی حکومەتا تورکیا بەرانبەر قئ شەری سیاسەتا چاف نقاندن بوو، کو رۆژا دووی ژ شەری دوو فرۆکەیین شەری بین تورکیا ل هندا قئ سەرئ وان چاڤدیری دکەرن، ل رۆژا پاشتر هەندەک جەندرمەیین تورک بەرەف بازئ هاتن و پێشمەرگەیین قیادی دەستە سەرکەرن، ژبەرکو ترسیان کیشەیا بو وان پەیدا بکەن. دەمی دەستەسەرکەرن زمانی ئیکودو نەدزانی بئنی جەندرمە دگوت (باززانی کاردیش)-باززانی برابە- و هەر دوبارە دکەرن. هەرچاوا بیت برنە دەف سامی شەنگاری گوتنە سامی ئەم بین هاتینە هەنارتن دا بزانیان کا ئەقە چیه لقیترە پوویدا، سامی گوتە وان چنینه کبیرکیەکا بچیک بوو دناقبەرا دوو پارتان دا، دئ زبترین دەم ب دوماهیە هیت(چاڤیکەفتن دگەل: سگیری، دھوک، ۲۱ی تەباخا ۲۰۲۳). بنگومان حکومەتا تورکیا دئ یا بی دەنگ بیت دەمی ببینیت کورد ئیکودو ژناقەبەن. بریکا فرۆکەیین سەربازی دیقچوون

دکرڼ و ل دهمی فروکههینن تورکیا ل هندافی پیشمه‌رگه‌یین ه‌ردوو لایان. شکرې نېروهی کو ئیک ژ به‌رپرسین قیادی بوو دبیژته هه‌چه‌په‌ری خو عبدوللا صالح "نوکه جه‌ندرمه‌یین تورکا دهندافی سه‌ری مه‌ ناهه‌نگا دگېرن چونکی ئەم کورد ل ئەردی وان ئیکودو دکوژین" (چاقپیکه‌فتن دگه‌ل: صالح، دهوک، ۱۰ ئادارا ۲۰۲۲؛ چاقپیکه‌فتن دگه‌ل: نېروهی، دهوک، ۲۴ی شوباتا ۲۰۲۲). هوسا ب پۆلی قیادا موه‌هت و په‌یوه‌ندیین وان دگه‌ل هوزین کوردستانا تورکیا و دگه‌ل پلانا ئیکه‌تی یا د وهخته‌کی نه‌ دروست و نه‌ چاره‌سه‌رکنا په‌وه‌ندیین وان دگه‌ل پارتي بو‌ ئه‌گه‌ری ژنا‌چوونا پتريا پیشمه‌رگه و سه‌رکرده‌یین ئیکه‌تی ل ئەوی ده‌قه‌ری.

۵. ئەنجام

پشتی ئەنجامدانا فه‌کولیني ديار بوویه:

1. ه‌ولدانیین ئیکه‌تی نیشتمانی کوردستان بو‌ ئەنجامدانا ریک‌خستین پارتایه‌تی ل ده‌ق‌ه‌را به‌هدینان ل خزیرانا ۱۹۷۶، ب هنارتنا مه‌فره‌زه‌یا ئیبراهیم عه‌زۆ گه‌رگه‌ری ده‌ستپیکریه، کو دوو مه‌ره‌م پی هه‌بوون یا ئیکي دامه‌زاندنا شانیه‌یین پارتي یا دووی ده‌ستپیکرنا شوره‌شه‌کا نوی ل ئەفی ده‌قه‌ری، به‌لی یا دیاربوو قیادا موه‌هت به‌ری ئەوان ئەف کاره‌ ل به‌هدینان ئەنجامدا بوون، نه‌ قه‌بول کرنا ه‌ردوو لایان بو‌ ئیکودو بویه‌ ئه‌گه‌ری ژنا‌ف چوونا مه‌فره‌زا ئیکه‌تی.
2. پشتی ژماقبرنا مه‌فره‌زا ئیبراهیم عه‌زۆ قیادا موه‌هت ب سه‌روکاتیا مه‌سعود بارزانی و ئیکه‌تی ب سه‌روکایه‌تیا مام جه‌لال تاله‌بانی کومبونین ئاشتی ل باژیری لهنده‌ن و دویفدا ل باژیری دیمه‌شقی ل سالا ۱۹۷۷ ئەنجامدان و ریکه‌فتنامه‌کا زاره‌کی پیک ئینان، به‌لی ژبه‌ر پیشمه‌رگه و کادریین ه‌ردوو لایان ل ده‌قه‌ری نه‌شیان پیکه‌ کاربه‌کن ل ده‌قه‌ری ئەفی ریکه‌فتنامه‌ی سه‌رکه‌فتن نه‌ ئینا و دبیته‌ ئه‌گه‌ر چه‌ندین پیکدادانی بچووک دنا‌قه‌ه‌را وان په‌یدا بن.
3. ئیکه‌تی نیشتمانی کوردستان د ماوه‌یه‌کی دره‌نگ ب گرنگیا ده‌ق‌ه‌را به‌هدینان زانین، کو وی دهمی پی کونترول ل سه‌ر ئەفی ده‌قه‌ری کرنا لایه‌نی به‌یز بوو، ژبه‌ر ل نیزیکی سنوری سوری بوو ئەوا پشته‌قانییا شوره‌شا کوردی ل کوردستانا عیراقی دکر و ئەف پشته‌قانییه‌ باه‌را مه‌زنتر ئیکه‌تی وه‌ردگرت، هه‌تا ئەف دهمه‌ هاتی قیادا موه‌هت کونترول لسه‌ر به‌هدینان کربوو، جه‌ی قبول کرنی نه‌بوو ژلایین وان بو‌ هه‌بوونا هه‌ر هیزه‌کا نوی.
4. یا ئاشکه‌را بوو ئیکه‌تی ب هنارتنا هیزا مه‌زن یا نیزیکی هه‌زار که‌سی بو‌ ده‌ق‌ه‌را برادوست و پاشی بو‌ به‌هدینان ب مه‌ره‌ما کونترول کرن بو‌ لسه‌ر ه‌ردوو هه‌ریمه‌ ئیک و دوو یا قیاده‌یا موه‌هت بوو، و گرنا سنورین تورکیا- عیراق- سوری بوو ئاسایی بوو، دهمی قیادا موه‌هت ریکي لی بگریت و بو‌ ئه‌گه‌ری په‌یدا بوونا شه‌ری هه‌کاری و ژنا‌قبرنا سی چاریکین هیزا ئیکه‌تی.

۶. لیستا ژیده‌ران

- ۶.۱ راپورتین بین ئه‌رشیفی پارتي دیموکراتی کوردستان
- ۶.۱.۱ راپورتین بزمانی کوردی
  - راپورت له بلاوکراوه‌کانی یه‌کیتی نیشتمانی کوردستان، ئەیلولی ۱۹۷۸.
- ۶.۱.۲ راپورتین بزمانی عه‌ره‌بی
  - بلاغات الحزب الديمقراطي الكردستاني-القيادة المؤقتة، تشرین الثاني ۱۹۷۷.
- ۶.۲ روژنامه و گوڤار
- ۶.۲.۱ روژنامه و گوڤارین بزمانی کوردی
  - هه‌والنامه‌ی کوردستانی عیراق، ئابی ۱۹۷۸، ژماره ۲۱.
  - هه‌والنامه‌ی کوردستانی عیراق، ته‌مموزی ۱۹۷۹، ژماره ۵.
- ۶.۲.۲ روژنامه‌یین ب بزمانی عه‌ره‌بی
  - صدی خه‌بات، ایار ۱۹۷۸، العدد.
- ۶.۲.۳ ووتار و لیکولینه‌وه‌یین زانستی
  - کاروان جوهر محمد و بارزان محمد علی، ۲۰۲۱، دیارده‌ی بارتیه‌ گرتن له لایه‌ن پارته‌ سیاسیه‌کانی باشوری کوردستان ۱۹۸۰- ۱۹۸۸ (پ.د.ک) (ی.ن.ک) (پاسوک) به‌ نمونه، گوڤاری زانکوی سه‌لاحه‌دین بو‌ زانسته‌ مرو‌قایه‌تییه‌کان، به‌رگی ۲۵، ژماره ۳.

۶.۲ بیرهاتین که‌سوکي بزمانی کوردی

- بیرهاتنین فوناد میرانی بین نه به لافکری.

6.4 په رتوکین بزمانی کوردی

- ئەمین، نهوشیروان، ۲۰۱۱، کاره ساتی هه کاری، چ ۴، سلیمانی.
- ئەمین، نوشیروان، ۱۹۹۷، له که ناری دانوبه وه بۆ خیری ناوزهنگ: دیوی ناوه وهی روداوه کانی کوردستانی عراق ۱۹۷۵-۱۹۷۸، ب ۱، له ندهن.
- توفیق، حه مه نوری، ۲۰۰۴، پیاو نامه گولبژیرکی ژیا نامه ی شهیدی نهره علی عه سکهریه، سلیمانی.
- رۆوف، فاضل، ۲۰۲۱، به رهو خۆر، ب ۲، چ ۲، هه ولیر.
- رهشید، صلاح، ۲۰۱۷، مام جه لال دیداری ته مه ن له لاویتی وه بۆ کوشکی کۆمار، ب ۲، سلیمانی.
- سهنگاوی، محمود، ۲۰۰۵، بیره وه ره کانی سهنگاوی، چ ۲، سلیمانی.
- شالی، بلند، ۲۰۲۱، کاروانی ۳۸ شوڕشگێڕه که، وه رگیران بورهان حاجی سلیمان، سلیمانی.
- شهریف، شیلانی حاجی، ۲۰۲۱، ناکوکی و شهری ناوخوای پارتیه سیاسییه کانی کوردستانی باشوور له سالانی ۱۹۷۵-۱۹۹۲: توژی نه وه یه که له سه ره کارو ده رهاویشه کانی شهری ناوخوا، چ ۲، سلیمانی.
- مزووری، مصطفی، ۲۰۲۲، چریسکا بهری شو ره شی، دهوک.
- مه لا به ختیار، ۲۰۲۰، له بری بیره وه ری، تاران.

6.5 چاشپکه فتن

- ئەسه سه رد، فه رید، سلیمانی، ۱۵ی شوباتا ۲۰۲۲، ۱۹۴۹.
- بیدوهی، ئەحمه ده بدوللا دهوک، ۸ تیرمه ها ۲۰۲۴، ۱۹۳۹.
- پیدای، عه بدولر ه حمان عوسمان، دهوک، ۱۹ی ئادارا ۲۰۲۲، ۱۹۴۶.
- ته حلافای، فه ریق، دهوک، ۱۱ی کانوونا ئیکی ۲۰۲۳، ۱۹۴۵.
- خاستی، حه مید، زاخو، ۱۶ی ئیلونا ۲۰۲۱، ۱۹۳۷.
- دهوکی، ئەدیبه موحه مه ده علی، برنیا تیله فونی، ۱۴ی نیسانا ۲۰۲۴، 1949.
- دیره شی، حسین، دهوک، ۲۲ی ته باخا ۲۰۲۳، ۱۹۵۴.
- رۆژبه یانی، یونس، هه ولیر، ۶ی ته باخا ۲۰۲۳، ۱۹۴۴.
- زیباری، غازی تاهیر، پیرمام، ۱۶ی چرییا دووئ، ۲۰۲۲، ۱۹۴۹.
- سگیزی، کوردۆ، دهوک، ۲۱ی ته باخا ۲۰۲۳، ۱۹۵۷.
- سندی، حه مید شهریف، زاخو، ۷ی ئادارا ۲۰۲۴، ۱۹۴۵.
- شههباز، جه لیل عه بدال، دهوک، ۱۶ی نیسانا ۲۰۲۴، ۱۹۵۸.
- صالح، عه بدوللا، ۱ی ئادارا ۲۰۲۲، دهوک، ۱۹۵۲.
- صدقی، ئامیدی، دهوک، ۱۷ی ته باخا ۲۰۲۳، ۱۹۵۵.
- عه بی، عزیر سه عید، دهوک، ۶ی ئادارا ۲۰۲۴، ۱۹۶۰.
- عه لی، زه عیم، پیرمام، ۹ی ئادارا ۲۰۲۴، ۱۹۴۹.
- که شانی، عه بدولکه ریم فه رحان، زاخو، ۷ی ئادارا ۲۹-۲۴، ۱۹۵۱.
- گوهرزی، مه عروف جبرائیل، دیره لوک، ۱۸ی چرییا دووئ، ۲۰۲۲، ۱۹۵۷.
- مارونسی، به دهل، ۲۸ی ئیلونا ۲۰۲۲، گه فه ری-تورکیا، ۱۹۱۸.
- مزیری، مسته فا، دهوک، ۲۱ی ئیلونا ۲۰۲۲، ۱۹۵۲.
- چه له بی، ملازم فوناد، برنیا تیله فونی، ۱۸ی شوباتا ۲۰۲۵، ۱۹۴۹.
- میرانی، شه هاب، دهوک، ۱ی خزیرانا ۲۰۲۲، ۱۹۵۱.
- مه لا به ختیار، حکمه ت موحه مه ده که ریم، سلیمانی، ۱۵ی شوباتا ۲۰۲۲، ۱۹۵۴.
- نیروهی، شکری، دهوک، ۲۴ی شوباتا ۲۰۲۲، ۱۹۵۷.
- ئامیدی، سه دیق عه لی، دهوک، ۱۶ی نیسانا ۲۰۲۴، ۱۹۵۵.
- ئورهی، سادق ئەمین، دهوک، ۱۴ی چرییا دووئ، ۲۰۲۲، ۱۹۵۶.
- یوسفی، حازم، دهوک، ۳۱ تیرمه ها ۲۰۲۳، ۱۹۵۲.

پهراویز:

۱. یو پتر پیزانین بنیره نهوشیروان مستهفا ئەمین، له کهناری دانوبهوه یو خری ناوژنگ: دیوی ناوهوهی روداوکهانی کوردستانی عێراق ۱۹۷۵- ۱۹۹۷، ۱۹۷۸، لهندهن، ل ۳۸۴.
۲. ژیدەر دیار دکهن کو ژمارا وان سیهه و ههشت بوون لی جهلیل عهبدال شههباز ئیک ژ وان پیشمه‌رگه‌یین به‌شداری فی مه‌فره‌زه‌یی بوو دیار دکهن کو ژمارا وان سیهه و نهه بوون.
۳. قیادا موه‌قه‌ت ل ۱۵ی نیسانا ۱۹۷۵ د کومبونه‌کا نه‌ینی دا ل باژیری نه‌عه‌ده ل وه‌لاتی ئیرانی ب ئاماده‌بوونا مه‌سعود بارزانی و جه‌وه‌ر نامق سالم و که‌ریم شه‌نگاری و ئازاد به‌رواری و محمه‌د ره‌زا هاته دامه‌زراندن کو پشتی ده‌ستویری ژ مه‌لا مسته‌فا بارزانی وه‌گرته‌ی بریاردان ریک‌خستنی پارتی ب سه‌ره‌رشتیا گشتی یا مه‌سعود بارزانی ل نافخویا کوردستانی و دناف به‌نابه‌رین ل ئیرانی و ولاتین ئه‌وروپا نوی بکه‌ن (بارزانی، ۲۰۲۱، ۲۳-۲۴)، ژبو نوی ریک‌خستنان و ده‌ست پیکرنا چالاکیین سیاسی پیشمه‌رگه‌یه‌تیی ل کوردستانی، و کوردستان دابه‌ش کرنه‌ سه‌ر دوو هه‌ریمان دا هه‌ریمان ئیک ب به‌رپرسایه‌تیا جه‌وه‌ر نامق سالم و که‌ریم شه‌نگاری سنوری وان یی ریک‌خستنی باژیرین ده‌وک و هه‌ولیر و موسل بخو‌فه‌ دگریت، هه‌ریمان دوو سنوری وئ ده‌ق‌ه‌را سلیمانینی بوو ب به‌رپرسایه‌تیا عارف ته‌یفور وچه‌ند کاده‌کین دی (که‌وه‌ری، ۲۰۲۰، ۴۲؛ بارزانی، ۲۰۲۱، ۳۵).
۴. ژ هه‌رسی بالین ئیکه‌تی د رازی بوون ل سه‌ر فی هه‌وه‌یی به‌لی د بزوتنه‌وه‌یا سوسیالیسیت دا سالح یوسفی و مامه‌ند ره‌سول رازی نه‌بوون.. یو پتر پیزانین بنیره مه‌لا به‌ختیار، ۲۰۲۰، ۱۴۲.
۵. مه‌به‌ست ژئ دکتور شقان کو ئیک ژ ئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان-تورکیا بوو و ل سالا ۱۹۷۱ ل ده‌ق‌ه‌را زاخو دگهل دوو ئەندامین دی بین پارتی بناقی چه‌کو و بروسکو رابوون ب کوشتنا سه‌عید ئالجي سه‌رکردی پارتی ل ده‌ق‌ه‌را زاخو و به‌رانبه‌ری هندئ پارتی و سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی یی هاتنه تومه‌تبار کرن ژ به‌ر هندئ سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی رابوون ب گرتنا هه‌رسی تومه‌تبارا و ل دادگه‌ها شوره‌شی دادگه‌ه کرن وسزاین سینداره‌دانی وه‌رگرتن..(بلاغات القيادة المؤقتة، تشرین الثاني ۱۹۷۷).
۶. گوندی بازی یی ئافه‌دان بوو به‌لی گوندی توفی یی به‌ردایی بوو و گه‌لیی دناقبه‌را هه‌ردوو گوندان دا زور یی ئاسی بوو و بتنی ئیک ریکا ده‌رکه‌تنی یی هه‌ی ئه‌وه‌زی هه‌ر ریکا هاتنه ژوری یه‌(چاڤیکه‌فتن دگهل: نیروی، ده‌وک ، ۲۴ی شوباتا ۲۰۲۲)

بيشمركة الاتحاد الوطني الكردستاني في بهدينان 1976-1978 دراسة تاريخية

هوغر طاهر توفيق

جامعة نوروز، كردستان، العراق

hoger.taher@nawroz.edu.krd

هوژين مسعود طاهر

مديرية التربية الغربية دهوك، مديرية التربية العام دهوك،

كوردستان -العراق

Hujeen87@gmail.com

المخلص

كانت منطقة بهدينان هي الحاضنة الرئيسية في تطورات الوضع العسكري عند اندلاع ثورة كولان بين سنوات 1976-1978، فهذه المنطقة التي تقع على الحدود العراقية-التركية والعراقية-السورية، وجدت لنفسها منفذاً لكي تقوم بقيادة ثورة جديدة ضد السلطات الحاكمة في بغداد والتي اجهضت ثورة أيلول اثر عقد اتفاقية الجزائر سنة 1975، لذلك حاول حزب الاتحاد الوطني الكردستاني أن يجد له موطئ قدم في هذه المنطقة خاصة انه كان يرى بان دور الحزب الديمقراطي الكردستاني في زوال ولم يكن يدرك بان هذا الحزب سينهض من جديد ويقود النضال في بهدينان ضد بغداد. لذلك نرى بان بداية الصراع بين الحزب الوطني الكردستاني والحزب الديمقراطي الكردستاني كان في منطقة بهدينان.

حاول الاتحاد الوطني الكردستاني في عدة مرات إرسال مفارز البيشمركة الى بهدينان، لكن الحزب الديمقراطي الكردستاني وقف ضد هذا الاتجاه. مثل ما حدث في حزيران 1976 عندما حاولت مفرزة إبراهيم عزو كركري ان يأسس تنظيمات حزبية في بهدينان، ولكنها باءت بالفشل فحاول الاتحاد الوطني الكردستاني مجدداً في سنة 1987 فوُجعت قواته في مصيدة بيشمركة الحزب الديمقراطي الكردستاني وحلت الكارثة بالاتحاد الوطني الكردستاني.

تحاول هذه الدراسة الإجابة على الأسئلة التالية: إلى أي مدى أسس الاتحاد الوطني الكردستاني تنظيمات حزبية في بهدينان؟ ما هي الأسباب وراء وصول بيشمركة الاتحاد الوطني الكردستاني إلى بهدينان؟ ماهي تأثيرات مفارزهم في بهدينان على العلاقة بين الاتحاد الوطني الكردستاني والديمقراطي الكردستاني؟ ما هي نتائج إرسال مفارزهم؟

الكلمات المفتاحية: بهدينان، البارتلي، اليكتي، البيشمركة، معركة هكاري

PUK Peshmerga in the Bahdinan Area 1976-1978 A Historical Study

Hujeen Masoud Taher

Western Education Directorate, Duhok Education

Directorate, Kurdistan-Iraq

Hujeem87@gmail.com

Hogir Taher Towfiq

Newruz University, Kurdistan-Iraq

hoger.taher@nawroz.edu.krd

Abstract

The Bahdinan area, from 1976 to 1978, was considered a strategic region and became the backbone of the Kurdish revolution. At that time, whoever controlled the Bahdinan area was seen as the strongest party. During the Aylol Revolution (1961-1975), the Iraq-Iran border was significant because most of the aid received for the revolution came from Iran. However, during the Gulan Revolution, the strategic focus shifted to the Iraq-Turkey-Syria border. Turkey adopted a policy of indifference, and much of the aid, particularly for the PUK, came from Syria. The border in the Bahdinan area, which extended across this region, became a point of contention between the PUK and PDK parties, as both wanted to gain control over it.

Because of this, the PUK attempted multiple times to send their Peshmerga forces to Bahdinan, but the PDK opposed them. One notable instance occurred in June 1976 at the Ibrahim Azo Gargary checkpoint, and after that, a major offensive in June 1978, both were hindered by the PDK.

In this research, the following questions are addressed: To what extent did the PUK establish their organization in Bahdinan? What were the reasons for the PUK Peshmerga's arrival in Bahdinan? After their checkpoints were established in Bahdinan, what impact did this have on the relationship between the PUK and PDK? What were the outcomes of sending their checkpoints?

keywords: Bahdinan, PDK, PUK, Peshmerga, Hakkari war.